

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1951

ANDRA KAMMAREN

Nr 31

10—14 november.

Debatter m. m.

Tisdagen den 13 november.

Sid.

Svar på interpellation av herr Sjölin ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision	4
Interpellation av herr Hagård ang. åtgärder för överförande av sinnessjuka vid ålderdomshemmen till vård vid specialanstalt	16

Onsdagen den 14 november.

Svar på interpellation av herr Johnsson i Kastanjegården ang. ekonomiskt bistånd åt de jordbrukare, som i sommar drabbats av skördeskadador genom svartrost, m. m.....	18
Svar på frågor av:	
Herr Ståhl ang. åtgärder med anledning av det spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstols behandling	19
Herr Wiklund i Stockholm ang. omhändertagande i vissa fall av lagöverträdare i åldern 15—18 år	24
Herr Hansson i Önnarp ang. snabbare expediering av expressbrev	28
Svar på interpellation av fru Eriksson i Stockholm ang. tillämpningen av kungörelsen om beslag på koppar	31
Plan för folktandvården i Stockholms stad	33
Tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.....	38
Interpellation av herr Gustafsson i Borås ang. prövningen av intygsgivares tillförlitlighet vid ansökan om vapenfri värnplikstjänstgöring	43

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 14 november.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 184, ang. plan för folktandvården i Stockholms stad	33
— nr 185, ang. tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.....	38

	Sid.
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 43, ang. proportionellt valsätt vid landstingens val till hushållningssällskapens förvaltningsutskott 43	43
— nr 44, ang. fraktlindring för färsk frukt till Norrland	43

Lördagen den 10 november.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande november.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna: nr 659 och nr 660 av herr *Utbulk m. fl.* samt

nr 661 av herrar *Henriksson* och *Gustafsson* i Stockholm;

till bankoutskottet motionerna:

nr 662 av herr *Ohlin m. fl.* och

nr 663 av herr *Hjalmarson m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 664 av herr *Ohlin m. fl.*

§ 3.

Föredrogs den av herr *Nilsson* i Båstekille vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående kostnaderna för återtransport av rymlingar från ungdomsvårdsanstalter, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Widén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesia-

stikdepartementet angående höjning av bidragen till yrkesskoleväsendet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 352, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 15:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, till den del den ännu icke av riksdagen behandlats.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 348, till Konungen angående val av suppleant för en fullmäktig i riksbanken;

dels ock till riksdagens förordnande, nr 349, för herr Axel Ludvig Rubbestad att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken.

§ 6.

Till bordläggning anmälades: statsutskottets utlåtanden:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående plan för folktandvården i Stockholms stad jämte i ämnet väckt motion; och

nr 185, i anledning av väckta motioner om framläggande av förslag om en tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, med anledning av väckta motioner om införande av proportionellt valsätt vid landstingens val av ledamö-

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

ter och suppleanter i hushållningssällskapens förvaltningsutskott; och nr 44, med anledning av väckta motioner om fraktlindring för färsk frukt till Norrland.

§ 7.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen

nr 226, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malm brytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter, m. m.; och

nr 227, angående ändrad lönegrads-placering för vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjuk- hus m. fl.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

nr 665, av herr *Hagberg* i Malmö, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 223, angående vissa materielbeställningar för försvaret; samt

nr 666, av herrar *Nyberg* och *Bergstrand*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 223.

Dessa motioner bordlades.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 2,05 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 13 november.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande november.

§ 2.

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Sjölin till mig riktat fem särskilda frågor rörande den pågående tjänsteförteckningsrevisionen.

Den första av dessa frågor avser när 1949 års tjänsteförteckningskommitté beräknas komma att avge sitt förslag

till revision av tjänsteförteckningen. Redan i Bilaga 2 till årets statsverksproposition har jag uttalat den förhoppningen, att arbetet inom tjänsteförteckningskommittén skulle kunna bedrivas i sådan takt, att förslag rörande principerna för tjänsteförteckningsrevisionen skulle kunna föreläggas 1952 års riksdag. Jag har emellertid vid åtskilliga tillfällen såväl i denna kammare som eljest betonat, att takten i kommitténs arbete givetvis i hög grad kommer att bestämmas av förhandlingarna med tjänstemannaorganisationerna. Såsom jag redan under remissdebatten i höst i denna kammare framhöll, utgår jag ifrån att vissa förslag från kommittén skola kunna behandlas i 1952 års statsverksproposition och att det skall bli möjligt att framlägga

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

det väsentliga av återstående frågor för riksdagen senare under år 1952.

Jag har härmed besvarat också herr Sjölinns fråga nr 2, nämligen om förslag i ämnet kommer att föreläggas riksdagen, men jag vill i anledning av sistnämnda frågas formulering tillägga, att det här ingalunda gäller en löne-reglering utan, såsom också uttryckligen har framhållits i flera sammanhang, en omprövning av särskilda tjänsters *inbördes* placering.

Herr Sjölinns tredje fråga gäller om det finns anledning förstärka kommittén med experter för att påskynda förslagsframläggande. Härpå vill jag svara, att kommittén har erhållit allt det arbetsbiträde den själv har ansett önskvärt och behövt och att kommittén också i fortsättningen kommer att tillgodose med de experter och övriga biträden, som den kommer att behöva.

Den fjärde frågan, som herr Sjölin har riktat till mig, avser om vissa i interpellationen såsom missförhållanden betecknade omständigheter kunna förväntas bli beaktade vid utarbetande av den nya tjänsteförteckningen. Herr Sjölin grundar denna fråga på ett i interpellationen anfört exempel på löneläget för tjänstemän i 9 och 10 lönegraderna och vissa kollektivavtalsanställda. Detta exempel avser emellertid en lösyckt grupp och blir därigenom missvisande och kan inte tas till utgångspunkt för en mera generell jämförelse mellan tjänstemäns och kollektivavtalsanställdas lönelägen.

Den femte frågan i interpellationen gäller om vederbörande, för den händelse tjänsteförteckningsrevisionen inte kan beräknas bli genomförd inom rimlig tid, kommer att föreslå provisorisk löne- och pensionsförstärkning för tjänstemän i lönegraderna Ca 9 och 10, som genom övergång från kollektivavtalsanställning få minskade löne- och pensionsförmåner eller vilkas arbetsuppgifter så förändrats, att en löneförbättring kan anses motiverad. Såsom svar

härpå får jag hänvisa till vad jag tidigare har anfört angående den beräknade tidpunkten för framläggandet av förslag om ändringar i tjänsteförteckningen och angående bristfälligheterna i det av herr Sjölin åberopade siffermaterialet.

Härefter anförde:

Herr SJÖLIN: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för att jag erhållit svar på min interpellation. Jag måste emellertid samtidigt med största beklagande säga, att jag finner svaret i hög grad otillfredsställande. Det problem som jag angivit som det väsentliga i min interpellation och belyst med oemotsägeliga siffror, som borde framtvinga allvarligt begrundande av var och en som sysslar med hithörande ting, avfärdas statsrådet Lingman bildligt talat med en axelryckning. Detta är så mycket märkligare som ifrågavarande problem sedan min interpellation framställdes behandlats både i regeringspressen och vid flera fackliga möten i olika delar av landet.

Jag skall emellertid tillåta mig att kommentera de olika punkterna i den ordning de förekomma och därvid återkomma till huvudfrågan. Till en början vill jag då konstatera, att farhågorna för ytterligare uppskov med tjänsteförteckningsrevisionen tydligen äro mycket välgrundade. Statsrådet säger nämligen i svaret, att han utgår ifrån »att vissa förslag från kommittén skola kunna behandlas i 1952 års statsverksproposition och att det skall bli möjligt att framlägga det väsentliga av återstående frågor för riksdagen senare under år 1952».

Detta är formuleringar som, såvitt jag kan bedöma, inte förplikta till något alls. Det är i grund och botten endast vaga förhoppningar. Det enda säkra synes enligt min mening vara,

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

att tjänsteförteckningsrevisionen inte heller under 1952 blir klar i sin helhet. Det är endast vissa förslag som skola behandlas i statsverkspropositionen. Denna terminologi är synnerligen oklar. I varje fall behöver det inte betyda att någon framställning till riksdagen med preciserade förslag skall göras. Senare under 1952 skall det väsentliga av återstående frågor framläggas. Det kommer således i varje fall att återstå några frågor, som civilministern betraktar som oväsentliga.

Men är det alldeles säkert att riksdagen bedömer saken på samma sätt? Kanske rent av de frågor, som jag framför allt berört i min interpellation och som jag betraktar som väsentliga men som av civilministern icke alls tillmätes någon vikt, enligt hans mening höra till de oväsentliga. Jag skulle tro att statstjänstemännen över huvud taget, men kanske i synnerhet de som tillhöra lönegraderna Ca 9 och Ca 10, inte bli särskilt glada över civilministerns budskap, vilket innebär att farhågorna för ytterligare dröjsmål med tjänsteförteckningsrevisionen tydligen besannats.

Det är tacknämligt att tjänsteförteckningskommittén inte behöver någon förstärkning med ytterligare arbetskraft. Det som bestämmer arbetstakten synes vara förhandlingarna med tjänstemannaorganisationerna. Det har sagts att de, åtminstone delvis, kommit fram med sina förslag mycket sent, vilket skulle ha bidragit till dröjsmålet med kommitténs arbete. För en rättvis belysning av den saken kanske det också kan anföras att kommittén, som tillsattes vid mitten av 1949, inte förrän i slutet av året begärde förslag från tjänstemannaorganisationerna. Det kan också ifrågasättas om det kan vara riktigt, att kommittén framlägger förslag i etapper. Hur kan det i dylikt fall bli möjligt att företa den omprövning av särskilda tjänsters inbördes placering, som civilministern i svaret understry-

ker att saken gäller? Såvitt jag kan förstå, kommer riksdagens fria prövningsrätt att äventyras, då den icke får tillfälle att i ett sammanhang väga och värdera de olika tjänsterna för en riktig inbördes placering över hela linjen. Jag vill i detta sammanhang tacka för civilministerns välvilliga undervisning om syftet med tjänsteförteckningsrevisionen, men det var nog en överlopsgärning. Den mödan hade kunnat sparas för viktigare ting.

Jag kommer så till huvudfrågan i min interpellation. Jag påvisade, att tjänstemän i lägsta löneklassen av lönegrad Ca 9 ha cirka 180 kronor — d. v. s. ca 26 procent — mindre i lön per år än kollektivavtalsanställda i lönegrupp II, varifrån ifrågavarande tjänstemän i allmänhet rekryteras. Dessutom framhöll jag, att pensionen i t. ex. kollektivlönegrupperna II och III är 415 kronor — d. v. s. 8,5 procent — högre än i löneklass 12 av lönegrad Ca 9.

Dessa som jag tycker mycket relevanta påpekanden om förhållanden, som otvetydigt innebära orättvisor, karakteriserar civilministern med orden »såsom missförhållanden betecknade omständigheter». Enligt mitt språkbruk måste detta betyda, att civilministern inte alls är beredd att beteckna ifrågavarande förhållanden som missförhållanden. Det som för alla initierade är ett stort bekymmer bagatelliserar civilministern och synes vilja göra gällande dels att min uppfattning är subjektiv, dels att exemplet skulle gälla en lösryckt grupp och därigenom bli missvisande.

Jag vågar påståendet, att det inte alls är fråga om en lösryckt grupp utan att det i stället gäller en allmän företeelse t. ex. inom vattenfallsverket i dess helhet. Jag kan tillägga, att kommunalanställda anläggningsarbetare, med vilkas löner ifrågavarande tjänstemän jämföra sina löner, ha timförtjänster, som under de sista månaderna i medeltal uppgått till 386 öre. Det blir en

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

månadslön av över 800 kronor, alltså 294 kronor — d. v. s. 58 procent — mer än vad tjänstemän i lägsta löneklassen i Ca 9 ha.

Tyvärr måste jag uttrycka min förvåning över att civilministern inte synes ha den minsta förståelse för detta problem. De förhållanden, som jag pekat på, måste nämligen medföra allvarlig fara för att en sund rekrytering av ifrågavarande tjänster ej skall kunna åstadkommas. Det kanske inte betyder, att platserna inte skola kunna fyllas, men att inte välkvalificerat folk med framåtanda kommer att söka sig till ifrågavarande viktiga poster inom kommunikationsverken torde vara stor anledning att befara. Det är inte uteslutet, att rekryteringssvårigheterna kunna medföra risker för både materiel och trafiksäkerhet.

När jag till slut frågat, huruvida en provisorisk löne- och pensionsförstärkning i väntan på frågans definitiva lösning kommer att föreslås för de tjänstemän i Ca 9 och Ca 10, som genom övergång från kollektivavtalsanställning få minskade löne- och pensionsförmåner, ger civilministern ingen som helst förhoppning härom utan hänvisar i stället bland annat till de påstådda bristfälligheterna i det av mig åberopade siffermaterialet. Härtill vill jag svara, att civilministern inte på minsta sätt sökt bevisa eller påvisa, i vilket avseende mitt siffermaterial är bristfälligt. Att det inte är felaktigt kan civilministern mycket lätt övertyga sig om, och det har han inte heller påstått. Om det enligt civilministerns mening ansetts erforderligt att komplettera materialet, borde departementet mycket lätt kunnat föranstalta därom genom infordrande av uppgifter från de olika kommunikationsverken. Men att motivera den negativa inställningen bl. a. därmed att jag endast i begränsad utsträckning exemplifierat det berörda problemet synes mig mycket överraskande. Det är väl ändå inte en

enskild ledamot av riksdagen som skall fullgöra utredningsarbetet, utan detta torde tillkomma Kungl. Maj:ts kansli.

Herr talman! Det återstår för mig endast att ännu en gång beklaga, att civilministern inte visat något intresse. Åtminstone inte här i kammaren, för att åvägabringa en rättvisare relation mellan tjänstemannaanställdas och kollektivavtalsanställdas löner, trots att berörda förhållanden måste betecknas som markanta missförhållanden och utgöra ett verkligt problem för ifrågavarande verk.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag nödgas konstatera att herr Sjölin sedan han tackat för svaret polemiserade mot en hel del som inte fanns i svaret.

Herr Sjölin säger att jag i mitt svar skulle ha upplyst om att det var de väsentliga frågorna, som skulle läggas fram vid 1952 års riksdag. Det beror på hur man läser. När jag säger »framlägga det väsentliga av återstående frågor», så menar jag därmed de flesta av de återstående frågorna. Detta torde nog också tydligt framgå av ordalydelsen i svaret. Det är således inte fråga om någon gradering. Att inte allt kan medtagas i statsverkspropositionen beklagar jag lika mycket som någon annan, men för att inte försena arbetet måste vi komma med det återstående i proposition senare under riksdagen.

Vad sedan gäller anmärkningen, att jag skulle ha sagt att utredningen inte behöver någon mera arbetskraft, så är väl också detta en smula felaktigt tolkat. Jag har sagt att utredningen har fått det arbetsbiträde som den begärt och att den kommer att få det arbetsbiträde som den anser vara erforderligt. Därmed har jag inte sagt att det inte behövs någon mer arbetskraft.

Vad beträffar de »oemotsägliga siffror», som herr Sjölin anför, skulle jag vilja säga några ord om dem. Herr Sjölin har i interpellationen inte angivit,

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

varifrån de uppgivna kollektivavtalsförtjänsterna hämtats, utan han förklarar endast kategoriskt, att de avse kollektivavtalsanställda vid ett av kommunikationsverken och att dessa för närvarande åtnjuta löneförmåner, som för lönegrupp I uppgå till en medeltimförtjänst av 3: 15 kronor, för grupp II till 3: 32 kronor per timme och för grupp III till 3: 78 per timme. Grupperingen är gjord med hänsyn till yrkesindelningen.

Därefter har herr Sjölin multiplicerat de angivna timlönerna med 208 och på så sätt kommit fram till månadslöner om respektive 655, 690 och 786 kronor. Sistnämnda belopp jämför herr Sjölin med en månadslön i 9 och 10 lönegraderna å 3-ort. Den av herr Sjölin uppgivna lönegruppsindelningen och de angivna förtjänstciffrorna i förening med den omständigheten att herr Sjölin är från Trollhättan gör det sannolikt, att herr Sjölin med de kollektivavtalsanställda åsyftar arbetarna vid Trollhätte kanalverk. Anställningsförhållandena för dessa arbetare regleras av kollektivavtalet mellan vattenfallsstyrelsen och Svenska byggnadsarbetarförbundet, det avtal alltså som slöts i april 1951. Detta avtal avser, utöver de grupper som herr Sjölin åsyftat, i första hand byggnadsarbetarna vid kraftstationer och sjöregleringar.

Förtjänstläget för byggnadsarbetare i allmänhet ligger, som kammarens ledamöter förmodligen ha kännedom om, för närvarande högt i jämförelse med andra arbetargrupper. Antalet kollektivavtalsanställda arbetare vid Trollhätte kanalverk uppgår till summa 63. Av dessa äro 40 byggnadsarbetare; tidvis kunna de syssla även med annat arbete. De övriga äro grovarbetare, eldare, trädgårdsmästare o. s. v. Men alla avlönas enligt byggnadsarbetaravtalet, eftersom det inte varit möjligt att splittra upp ett avtalsområde i hur många lönegrupper som helst.

Redan vad jag nu sagt borde klart ge

vid handen, att en jämförelse mellan de i interpellationen angivna kollektivavtalslönerna och lönerna i 9 och 10 lönegraderna inte är så oemotsäglich. En grundläggande fordran för alla lönejämförelser bör vara att man jämför något så när likvärdiga sysslor.

Det är också en annan omständighet som gör att man måste karakterisera det av herr Sjölin anförda siffermaterialet som något missvisande. Man kan göra invändningar mot sättet för framräknandet av månadsförtjänsten för de kollektivavtalsanställda. I **anledning** av att liknande beräkningsmetoder åberopats i annat sammanhang i denna kammar, har jag i mars i år haft tillfälle anförda, att det inte är riktigt — det är för övrigt inte möjligt — att för de avtalsanställda arbetargrupperna räkna med en ordinarie arbetstid på 208 timmar i månaden, som herr Sjölin gjorde.

Man kan nämligen inte komma upp till 208 timmar i ordinarie arbetstid. Maximitiden är 2 400 timmar per år, vilket blir 200 timmar i månaden. Men de undersökningar, som socialstyrelsen gjort och som ligga till grund för dess statistik, visa att inte ens denna tid i regel kan tas ut, utan den genomsnittliga arbetstiden per månad uppgår till 183 timmar för arbetargruppen i fråga. Arbetarna ha nämligen betalt per timme och kunna således inte uppbära avlöning för helgdagar och andra dagar, då det uppstår avbrott i arbetet.

Med utgångspunkt från en beräkning på 183 timmar blir månadslönen med de av herr Sjölin angivna timförtjänsterna respektive 576, 608 och 693 kronor. Det blir således i runt tal 80 kronor mindre per månad än vad herr Sjölin angivit som »oemotsäglich siffer».

Herr Sjölin har vidare påstått att en arbetare, som övergår till tjänstemannaställning, skulle kunna få sin lön sänkt med 26 procent, om han inte genom långtidsanställning kan komma

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

upp i högre löneklass än den lägsta. Detta påstående är, som framgår av vad jag här anfört, inte överensstämmande med verkligheten. För övrigt är det inte alldeles givet, att en övergång från kollektivavtalsanställning till tjänstemannaanställning innebär en befordran. Det är två olika anställningsformer. På kollektivavtals sidan äro lönera uppdelade i olika grupper: för grovarbetare, för vissa slag av yrkesarbetare och för särskilt kvalificerade yrkesarbetare.

Om en kvalificerad yrkesarbetare tar tjänstemannaanställning inom ett område eller i en tjänst, där det inte erfordras någon yrkesutbildning, är därmed inte sagt att övergången ovillkorligen skall innebära en löneförbättring. Kollektivavtalslönerna och tjänstemannalönerna kunna väl gå parallellt, om man anser att en yrkesarbetare med kollektivavtal skall tjäna lika mycket som en yrkesarbetare på löneplan. En högkvalificerad yrkesarbetare på löneplan, en förste reparatör t. ex., är inplacerad i 14 lönegraden. Om en kollektivanställd arbetare med samma kompetens tar anställning enligt 9 lönegraden — där man alltså inte ford- rar någon yrkesutbildning — så skulle, med herr Sjölin's sätt att räkna, lönen vara så hög, att han ändå skulle få en löneförhöjning. Det är ett betraktelse- sätt som ingen personalorganisation skulle vilja godkänna vid förhandlingar.

Jag skulle vidare vilja säga att i den mån statstjänstemän i 9 och 10 lönegraderna rekryteras från avtalsanställda grupper, sker det huvudsakligen från banarbetargruppen vid statens järnvägar och från gruppen linjearbetare vid telegrafverket. Det är dessa grupper som i första hand komma i fråga och utgöra det stora rekryteringsunderlaget för tjänstemannaanställning. Skulle man göra en jämförelse av det slag, som herr Sjölin försökte sig på, bör man jämföra 9 och 10 lönegraderna även med dessa arbetares förtjän-

ster. Också dessa kategorier äro graderade i tre lönegrupper, men om vi ta medeltalet, som det finns statistik på för dessa grupper och som avser förtjänstläget både för grovarbetaren och den högst betalade yrkesarbetaren, så komma vi fram till att förtjänstläget för en vägarbetare är 2: 68 per timme, för en banarbetare och en linjearbetare 2: 94 och 2: 95 per timme.

När herr Sjölin tar en grupp, omfattande 63 personer, och av deras förhållanden drar den slutsatsen att det måste vara något fel i systemet, bortser han från dessa stora grupper. Vi ha nämligen 9 000 banarbetare, 13 000 vägarbetare och 6 300 linjearbetare, tillsammans över 28 000. Man tycker att med det intresse herr Sjölin visat denna fråga skulle det inte ha varit så svårt för honom att upptäcka även dessa grupper, och han skulle inte bara ha sett dessa 63 personer.

Herr Sjölin's påstående att den kollektivavtalsanställda personalen skulle inta en gynnsammare ställning i pensionshänseende än tjänstemannapersonalen är inte heller riktigt. Det är så att tjänstepensionsunderlaget för en manlig arbetare i pensionsgrupp 1 är lika med tjänstepensionsunderlaget i 9 lönegraden och i pensionsgrupp 2 lika med tjänstepensionsunderlaget i 11 lönegraden. Uppmärksamma nu, att pensionsgrupp 2 omfattar alla dessa kategorier av yrkesarbetare. Pensionsgrupp 1 omfattar arbetare i anställning, för vilken man inte kräver särskild yrkesutbildning, medan grupp 2 avser arbetare med särskild yrkesutbildning. Tjänstemän som äro att jämföra med yrkesarbetare äro ju placerade i lönegraderna 11—14 och ha följaktligen minst det pensionsunderlag, som motsvarar de avtalsanställdas i grupp 2. De siffror jag här nämnt för de stora grupper, varifrån man rekryterar tjänstemännen, motsvara timförtjänsterna på 3-ort och begynnelselöneklasserna i 9 och 10 lönegraderna.

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

Jag har velat anföra dessa siffror, då herr Sjölin förklarar att vad han anfört var »oemotsägliga siffror». Man kanske kan säga att det är oemotsägliga siffror för de 63 arbetare som han tagit som exempel, men jag tror inte att man lika säkert kan påstå, att de hålla över hela linjen. I så fall måste man vara beredd att bortse från de över 28 000 övriga kollektivavtalsanställda arbetarna.

Herr SJÖLIN: Herr talman! Till en början kan jag bekräfta att det är rätt som statsrådet Lingman säger, att jag har mina uppgifter från Trollhätte kanalverk. Jag är den förste att medge det berättigade i att vissa yrkesskickliga arbetare skola inta en förmånligare ställning än vissa tjänstemannaanställda. Det är så självklart att det inte behöver diskuteras. Men detta är inte liktydigt med att man, när man övergår från kollektivavtalsanställning till tjänstemannaanställning, skall göra en förlust med avseende på lönen. Vi ha dock alltid, hittills åtminstone, betraktat det som en befordran för en arbetare att bli tjänsteman i vilket företag det än må ha gällt.

Man skall emellertid komma ihåg att det givetvis inte är vilka arbetarkategorier som helst, som kunna komma i fråga för dessa befordringar, ty de som befinna sig i det högre inkomstskiktet bland de kollektivavtalsanställda äro undantagna. Därför har jag också i min interpellation sagt, att rekryteringen till ifrågavarande tjänster sker från lönegrupp II där medeltimförtjänsten är 332 öre — alltså inte från lönegrupp III. Det som är relevant härvidlag är väl i alla fall inte om en banarbetare i Norrland har en viss lön, utan det som är viktigt är, vilken lön de arbetare ha, som skola rekryteras de tjänster i förmansställning, som det här är fråga om. När man rekryterar brovakter och slussvakter m. fl. med dem jäm-

ställda ifrån lönegrupp II bland anläggningsarbetare i Trollhättan, får man väl förutsätta, att de efter sin befordran inte skola få sin lön sänkt.

Jag angav även en annan siffra i mitt tidigare inlägg. Den gällde vissa anläggningsarbetare i Trollhätte stad, vilka tjäna 386 öre i timmen. Det är också en siffra som ger en tankeställare, synes det mig, när man vill försöka bedöma denna fråga.

Sedan ville statsrådet Lingman göra gällande, att jag skulle ha lämnat felaktiga uppgifter i fråga om pensionerna. Det kan jag inte alls förstå. Statsrådet Lingman jämförde tjänstepensionsunderlaget i lönegrupp II med det i lönegrad 11. Men varför skall man göra det? Det är ju inte fråga om tjänstemän i lönegrad II utan om tjänstemän i lönegraderna 9 och 10. Den jämförelse mellan tjänstepensionen i lönegrupp II och tjänstepensionen i 12:e löneklassen av lönegrad Ca 9, som jag har gjort, är alltså riktig. Pensionen blir i detta fall 415 kronor högre för de kollektivanställda än för de tjänstemannaanställda. Detta är ovedersägligen riktigt, och det hoppas jag att civilministern vill erkänna.

Vad beträffar civilministerns resonemang om timantalet, så vill jag inte alls medge att det är korrekt. Jag har fått alla mina siffror från det mest officiella håll i Trollhättan, och därför kan jag påstå, att de äro fullt riktiga. Statsrådet säger, att man inte kan komma upp i 12 gånger 208 timmar per år för en arbetare, och den saken är alldeles klar med hänsyn till de helgdagar o. d., som förekomma. Men det behöver inte betyda, att man inte kan räkna med att det under en viss månad blir 208 timmar. I varje fall komma vakter, som gå i treskiftstjänst, upp i 208 timmar per månad. Det är därför rimligt att vid en jämförelse ta precis samma tid när det gäller grovarbetarnas löner.

Herr talman! Det jag nu framfört synes mig endast bestyrka vad jag förut

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

sagt. Jag vill ännu en gång framhålla, att de uppgifter jag lämnat vila på officiella siffror, och de kunna inte vederläggas.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag har inte bestritt, att herr Sjölin framlagt fullt officiella siffror. Vad jag sagt är, att han tagit en grupp på 63 personer och menat, att det är på siffrorna för denna som man skall bygga bestämmelserna om lönegradsplaceringen för alla de tusentals människor det kan bli fråga om. Jag betvivlar inte att lönerna för anläggningsarbetare i Trollhättans stad kunna ligga högt. Man skulle kunna gå ännu längre och säga, att lönerna för anläggningsarbetare i Stockholms stad ligga ännu högre än i Trollhättan. Men herr Sjölin får väl därav inte dra den slutsatsen, att man skall använda löneläget för anläggningsarbetare och byggnadsarbetare, vilket är erkänt högst av alla arbetargrupper, som utgångspunkt för att skapa allmänna lönegradsplaceringsregler. Dessa båda grupper äro ju små i förhållande till de andra.

Jag vill fästa herr Sjölin's uppmärksamhet också på en annan sak. Herr Sjölin har varit angelägen om att få auktoritativa uppgifter. Jag tror att han kunnat få det även beträffande lönegradsplaceringsreglerna, ty dessa bygga på en överenskommelse med personalorganisationerna, som träffades vid förhandlingar inom 1945 års lönekommitté, där detta spörsmål behandlades särskilt. Blir det fråga om en omarbetning av bestämmelserna i lönereglementet, kan även detta problem komma upp till behandling. Men det är alltså denna överenskommelse — vilken riksdagen godkänt — mellan staten och personalorganisationerna, som ligger till grund för reglerna för inplacering.

Om herr Sjölin kan belysa detta och få det i en ofördelaktig dager genom att ta 63 personer av 28 000, tycker jag inte att detta är tillräckligt för att man skall bilda sig den uppfattningen, att inplaceringen är fullständigt felaktig alltigenom. Är det så att man i Trollhättan tar ut 208 timmar per månad och således kommer över den tid som stadgas i avtalet och i arbetstidslagen, vartill avtalet anknyter, så får ju detta göras upp mellan respektive arbetsgivare och den avtalslutande organisationen.

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag har sedan gammalt varit mycket intresserad av frågan om tjänsteförteckningskommitténs arbete, och jag har haft förmånen att få diskutera den tidigare med statsrådet Lingman — senast var det väl vid remissdebatten i januari i år. Jag fick då inte tillfälle att säga allt vad jag ville säga. Det kan kanske synas egendomligt att jag nu efter tio, elva månader kommer tillbaka till frågan, men jag tycker att det kan vara lämpligt att knyta an till den i samband med det interpellationssvar, som statsrådet lämnat här i dag.

Det sades ju i bilaga I till årets statsverksproposition, att 1952 års riksdag skulle få sig förelagt ett principförslag från tjänsteförteckningskommittén. I det svar, som statsrådet Lingman under remissdebatten lämnade på en fråga av mig, tror jag att han bekräftade, att man kunde räkna på att 1952 års riksdag skulle få ta ställning till de stora principfrågorna i den mycket omfattande tjänsteförteckningsrevisionen. Statsrådet sade samtidigt, att kommittén hade tillsatts i början av år 1949, och sedan hade den begärt av organisationerna, att de skulle lämna förslag eller så att säga komma med bud. Detta skulle de emellertid ha dröjt med länge och kommit fram med sina förslag först på sommaren 1950.

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

Jag förstår, att herr statsrådet, när han lämnade detta besked, inte hade alla uppgifter till hands. Kommittén tillsattes ju faktiskt inte förrän på sommaren 1949, och den begärde att få organisationernas bud först i slutet av år 1949, som visst herr Sjölin redan framhållit. Det var alltså inte så förfärligt lång tid som förflöt mellan tjänsteförteckningskommitténs begäran om bud från organisationerna och dessas svar. Det är klart att det förekom en eftersläpning i svaren — det är inte tu tal om det — men denna var inte så betydande att man kan säga, att den kunde vara orsaken till den förhållning, som har ägt rum genom tjänsteförteckningskommitténs medverkan. Man är väl också på det klara med att man startat litet för långsamt i denna kommitté. Om den nu har full besättning, är detta ganska naturligt, eftersom det hela har dragit så ut på tiden. Men jag vill göra gällande, att det hade behövts krafttag redan från början.

Jag skall inte komma in på vad herr Sjölin och herr statsrådet här ha diskuterat. Jag är inte i besittning av något siffermaterial, och jag har därför ingen möjlighet att blanda mig i den delen av diskussionen. Men jag vill framhålla, att när jag åhörde herr statsrådets svar, fick jag det allmänna intrycket, att herr statsrådet inte gav till känna någon personlig uppfattning om det ganska oroliga läge, som alla och envar kan konstatera föreligger inom stora delar av statsförvaltningens område. Vi se ju dag efter dag i tidningspressen, hur man bland annat inom kommunikationsverken och inom tullen har möten och kommer med deklamationer, där man begär snara åtgärders vidtagande för att komma till rätta med det dåliga löneläget. Det är klart att man här har problem, som inte sammanhånga bara med tjänsteförteckningskommitténs arbete — det är jag fullt medveten om — utan att det är den allmänna dyrtiden, som sätter sina

spår på detta område och bidrar till att skapa oro. Sedan ha vi även komplexet med dyrortsgrupperingen, som gör att det uppstår problem, vilka äro svåra att bemästra.

Vad jag skulle vilja är, att herr statsrådet här i kammarn uttalar sig om hur han personligen ser på dessa problem. Det är ju dock så, att också den stora allmänheten är orolig ur den synpunkten, att kan man inte komma till rätta med lönefrågorna på kommunikationsverkens område, kan hela samhället lamslås. Det rör sig alltså här om viktiga tjänstemannagrupper, trots att de sitta i låga lönegrader.

Jag såg häromdagen i en tidning, att statens järnvägar i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt att få tillstånd att skapa bättre befordringsmöjligheter för en hel del låglönegrupper och även för ingenjörspersonal, således förmodligen tjänstemannagrupper. Jag hoppas, att detta förslag kommer att beaktas och att Kungl. Maj:t ger sitt tillstånd, ty annars vet man inte hur det hela slutar.

Det statliga lönesystemets struktur är ju sådan, att det i tider som dessa är mycket svårt att kunna snabbt rätta till de missförhållanden som tyckas uppstå, då den privata sektorn av arbetsmarknaden drar till sig all arbetskraft den kan få och den statliga förvaltningen så att säga stelbent står kvar och ser sina ofta väl utbildade och specialutbildade befattningshavare försvinna till de privata företagen, där det betalas mycket bättre. Jag kan inte på rak arm komma med något förslag om hur detta skall kunna förhindras, men det gäller i alla fall för statsmakternas representanter att åtminstone här i riksdagen ge ett besked, tyckes det mig, om hur man ser på denna sak. Man behöver därför inte gå in på några detaljer eller göra några avslöjanden om förhandlingar som pågå. Men det vore av intresse för riksdagen, som ju representerar svenska folket och därför naturligtvis har intresse även för frågan

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

om rekryteringen inom kommunikationsverken och om hur man skall få slut på den oro som finns där, att få ett klarläggande.

Jag hemställer alltså att herr statsrådet på något sätt ger sin mening till känna. Jag tror att detta skulle vara av betydelse.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr SJÖLIN: Herr talman! Det förefaller som om civilministern gick helt förbi det centrala spørsmålet i min interpellation, nämligen frågan: Hur skall man försäkra sig om en tillräcklig rekrytering till tjänstemannaanställningarna, när de grupper, varifrån rekryteringen sker, tjäna 180 kronor mera per månad som kollektivanställda arbetare än som tjänstemän i lönegrad Ca 9? Det är väl ändå inte meningen att rekryteringen till dessa tjänster skall ske med banarbetare från Norrland, som enligt civilministern skulle ha 2 kronor 94 öre i timmen. Och vad det har med saken att skaffa, hur mycket vissa anläggningsarbetare i Stockholm tjäna, förstår jag inte alls.

När civilministern säger, att mina siffror endast gälla 63 personer i Trollhättan och att han å sin sida kan visa på 28 000 personer, som dessa siffror inte gälla för, så måste jag fråga mig, om inte i hela vattenfallsverkets område lönerna på olika platser äro ungefär desamma om man tar hänsyn till eventuellt olika ortsgrupper. Äro de det, måste det bli på det sätt jag skisserat. Det kan i varje fall inte vara någon större skillnad, och därför måste siffrorna gälla för många fler än dessa 63 personer i Trollhättan. Jag skulle tro att det inom kommunikationsverken i övrigt blir på samma sätt, om man räknar ihop de förtjänster, som en timavlönad person kan komma upp i.

Herr talman! Jag hoppas, att civilministern trots allt skall ägna denna

fråga uppmärksamhet, ty det är faktiskt så, att man är bekymrad för hur rekryteringen i framtiden skall kunna ske.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Herr Nihlfors erinrade om oron ute bland statstjänarna och menade, att denna påkallade ett uttalande. Jag har varje dag kontakt med personalorganisationerna. Det är inte alls något avstånd mellan dem och mig, utan vi träffas varje dag och resonera om problemen, och på samma sätt är det när det gäller verksledningarna. Även om de äro angelägna att problemen skola klaras upp, så måste jag säga, att jag inte alls har sparat samma högradiga oro för den framtida rekryteringen hos dem som hos herr Nihlfors och herr Sjölin. Men ändå tror jag att verksledningarna känna sitt ansvar, och jag tror också, att organisationerna äro medvetna om sitt ansvar.

När jag tidigare har sagt, att jag hoppas att man skall kunna förelägga 1952 års riksdag riktlinjerna för tjänsteförteckningsrevisionen, har jag också framhållit, att jag inte haft anledning att ändra denna min uppfattning. Jag skall inte återgå till de besked, som jag redan lämnat herr Sjölin. Men när herr Nihlfors talar om oron bland statstjänarna och säger, att förslaget kommer sent och att det är nödvändigt att klara rekryteringen, så vill jag hänvisa till att jag inte nonchalerat frågan. Jag vill bara erinra om att regeringen vid höstrikdagen lagt fram två propositioner som avse löneregleringar. Denna uppdelning har enligt herr Sjölin skapat oro. Men då frågar jag herrarna: Mena ni att vi inte skola göra något alls förrän det är klart över hela fältet? Jag har den uppfattningen — och detta får kanske tolkas som det uttalande herr Nihlfors efterlyste — att allteftersom man blir klar med grupperna och har

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

den överblick som man anser nödvändig, skall man också genomföra vad som då är möjligt. Det är alltså inte absolut nödvändigt att baka ihop allt till det sista, utan tar det lång tid, bör det hela kunna lösas etappvis.

Eftersom herr Sjölin var inne på litet olika linjer för frågans lösning skulle det nog vara av intresse för kammarens ledamöter, då riksdagen enligt herrarnas mening bör få upplysning i frågan, att få besked om vilka linjer man rekommenderar regeringen att följa.

I övrigt skulle jag vilja göra ett personligt uttalande. Det uttalandet skulle närmast ha den innebörden, att när man nu klandrar tjänsteförteckningskommittén och dess arbete och anser att kommittén arbetar för långsamt, kunde det kanske finnas anledning att något mera sätta sig in i omfattningen av hela dess arbetsprogram. Jag vill såsom ansvarig för detta arbete ta bestämt avstånd från det klander, som riktats mot dem som sköta tjänsteförteckningsarbetet och som ha svårigheter med dessa förhandlingar. Jag tycker ändå, att det borde vara lite måtta på klandret mot dessa människor, som arbeta så hårt som de över huvud taget kunna göra.

Utöver det anförda skulle jag vilja tillfoga det personliga uttalandet, att man skall låta personalorganisationerna själva sköta dessa frågor förhandlingsvägen. Jag tror att det hela då kommer att gå bättre och att man kommer snabbare fram på det sättet.

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag vill omedelbart säga, att jag för min del inte klandrat de personer, som sitta med i de utredningar som det här är fråga om. Vad jag möjligtvis tidigare klandrat har varit det förhållandet, att det inte satt tillräckligt många personer i dessa utredningar för att det skulle kunna sättas fart på spelet. Jag tycker inte att det är roligt att höra, att stats-

rådet Lingman försöker rikta kritiken mot långsamheten i kommitténs arbete mot oss som äro intresserade av frågan och tydligt och klart säga, att kommittén är för fåtaligt bemannad. Här få vi i ansiktet att vi klandra de personer som sitta och arbeta i kommittén.

För att sedan återkomma till frågan, om löneregleringen som sådan skall tagas upp i ett principförslag eller i etappvis framlagda förslag, vill jag helt allmänt säga, att det lyckligaste alltid är om man först kan få ett principförslag. Det var förmodligen meningen från början att principförslaget skulle komma först och att genomförandet sedan måhända skulle ske i etapper. Nu tar man etapperna först; principförslaget vet jag inte när det kommer — kanske kommer det i statsverkspropositionen. Detta är ju ett bevis för att tidtabellen, om jag så får säga, för kommitténs arbete gått sönder och inte kan hållas, och då får man väl finna sig i detta. Jag vill för min del inte vara så behård att jag säger, att man skall vänta med etappförslagen därför att principförslaget ännu inte kan komma. Man får tydligen vara tacksam för att det över huvud taget kan komma något förslag.

Herr statsrådet framhöll med, efter vad jag tyckte, vissa bröstitoner, att det är organisationernas sak att sköta dessa saker med Kungl. Maj:ts kansli och måhända i första hand med kommittén. Ja, det är givetvis organisationernas sak att sköta detta, men eftersom det dock gäller frågor som ännu så länge i sista hand formellt skola beslutas av riksdagen, kan det väl inte förmenas riksdagens ledamöter — och till dem får jag ju räkna mig — att i denna sin egenskap föra frågan på tal för att på det sättet något mera offentligt kunna följa utvecklingen på området. Vi representera svenska folket, och om jag får hålla mig till mig själv, så anser jag mig i denna fråga inte representera någon intresseorganisation när

Svar på interpellation ang. 1949 års tjänsteförteckningsrevision.

jag talar från min bänk. Jag anser mig i stället representera en del av Stockholms befolkning. Det är inte bara de anställda som beröras av dessa frågor utan även allmänheten.

Herr SJÖLIN: Herr talman! Jag hade icke tänkt återkomma, men statsrådet Lingmans anförande uppkallade mig. Han säger att jag klandrat tjänsteförteckningskommittén. Jag har icke alls gjort detta. Tvärtom har jag i interpellationen framhållit, att den har en mycket stor och svår uppgift. Jag är fullt medveten om att det är ett jättearbete, både vad den redan har utfört och vad som ännu återstår. Jag har alltså inte kommit med någon som helst värdering av kommitténs arbete. Det är en sak. En annan sak är att beklaga att det dragit ut på tiden. Detta är en stor nackdel för alla de tjänstemän, som äro berörda av denna revision.

Så vill jag för min del också säga, att det förvånar mig att civilministern så kraftigt undanber sig riksdagens medverkan, när det gäller dessa saker, samt hänvisar till att det är organisationerna som skola sköta detta. Men ännu ha väl icke arbetar- eller tjänstemannaorganisationerna trätt i riksdagens ställe. Eftersom det till slut är riksdagen som skall avgöra, hur grupperingen skall ske i olika lönegrader, är det väl fullt riktigt att en riksdagsledamot intresserar sig för saken och även för fram sin uppfattning.

Vad beträffar frågan om man skall ha rapporter från kommittén etappvis eller ej, vill jag, såsom jag redan berört i mitt första anförande, säga att det givetvis är bäst, om man kan se saken i hela dess vidd på en gång och bedöma, hur de olika tjänstemännen böra inrangeras i olika grupper. Annars kan det väl befaras att det blir stora orättvisor. Man skall alltså väga och försöka efter bästa förstånd och samvete bedöma, var vederbörande böra inrym-

mas. Har man på förhand bundit sig för en viss inplacering av en tjänst, kanske man ångrar sig, när man skall inplacera andra. Därför svarar jag på civilministerns fråga, att för min personliga del anser jag, att det nog hade varit önskvärt, om man hade haft hela revisionen klar på en gång.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Under diskussionens senare skede har framkommit, att båda talarna, herr Sjölin och herr Nihlfors, förstå tjänsteförteckningskommitténs svårigheter och därmed också anledningen till att det hela dragit ut på tiden. Då hade det varit onödigt att utveckla svaret på det sätt jag gjort. De ha tydligen insett detta i förväg.

Beträffande etapperna få vi se det på det sättet, att det varit fråga om att framlägga en principlösning till 1952 års riksdag. Det har icke varit tal om att göra det tidigare. Då vi kunnat komma med en del etapplösningar redan vid 1951 års höstriksdag, så är detta tidigare än som förutsatts. Det har jag också ansett vara skäl att göra för dessa grupper.

Sedan vet jag icke, om det var en missuppfattning från herr Sjölin's sida, när han sade, att jag undanber mig riksdagens samverkan. Nej, herr Sjölin, det har jag icke gjort. Jag är fullt medveten om att riksdagens medverkan erfordras. Det är ju riksdagen som i sista hand skall besluta vad som skall komma att gälla. Men vad vi nu diskutera är utrednings- och förhandlingsarbetet. I detta läge anser jag det vara lämpligast att organisationerna få förhandla med tjänsteförteckningskommittén, som fått Kungl. Maj:ts uppdrag att förhandla. Jag skall icke på något sätt ifrågasätta — och jag har aldrig gjort det — riksdagens medverkan, när frågan kommer så långt. Men jag tror icke att riksdagen i sin helhet skulle vara tilltalad av

Interpellation ang. åtgärder för överförande av sinnessjuka vid ålderdomshemmen till vård vid specialanstalt.

att bli indragen i själva förhandlings-proceduren, utan denna måste nog skötas av de delegationer, som äro utsedda för densamma.

Herr NIHLFORS: Herr talman! Herr statsrådet framhöll som en särskild förtjänst — och i det kan man hålla med honom — att det redan före 1952 framlagts ett par förslag, som beröra statlig personals inplacering i lönegradssystemet. Men om jag ej är fel underrättad gäller detta sjukhuspersonal. Det är propositioner som äro följdverkningar av uppörelsen med sjuksköterskorna på landstingsområdet. Dessa frågor ha aldrig varit sammankopplade med tjänsteförteckningsrevisionen i egentlig mening. Jag lämnar detta åsido och anser icke detta framläggande av propositionerna som en speciell förtjänst för tjänsteförteckningsrevisionen.

Vad gäller riksdagens eventuella inblandning i pågående förhandlingar är jag också av samma uppfattning som statsrådet, att en inblandning från riksdagens sida ej är lämplig. Men det är ett långt steg dit. Det är något annat om enskilda riksdagsledamöter taga upp vissa frågor, som äro aktuella i den offentliga debatten, och vilja höra litet om hur det ligger till och även känna ett statsråd på pulsen. Det är i det hänseendet som jag tycker att statsrådet Lingman har en väldig förmåga att slingra sig undan. Man får intet klart begrepp om hans personliga inställning, kanhända därför att han är en av parterna. Men man kanske kunde tänka sig en liten allmän deklaration ur hjärtats djup utan att det behövde innebära några direkta uttalanden om lönegradsplaceringarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande Kungl.

Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner, nämligen:

nr 226, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter, m. m.; och

nr 227, angående ändrad lönegradsplacering för vissa uppsyningsmän och föreståndarinnor vid statens sinnessjukhus m. fl.

§ 4.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 665 av herr *Hagberg* i Malmö samt nr 666 av herrar *Nyberg* och *Bergstrand*.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 184 och 185 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 43 och 44.

§ 6.

Interpellation ang. åtgärder för överförande av sinnessjuka vid ålderdomshemmen till vård vid specialanstalt.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **HAGÅRD**, som yttrade: Herr talman! Då riksdagen år 1947 beslutade en reform av ålderdomshemmen, utgick man ifrån att hemmen skulle vara en fristad för i huvudsak åldringar, vilka med hänsyn till sitt hälsotillstånd äro i behov av omvårdnad och tillsyn men för vilka dock icke erfordras vård å sjukhus eller därmed jämförlig vårdanstalt. Med andra ord: den dittills förekommande klientelblandningen på ålderdomshemmen av å ena sidan friska och å andra sidan kroniskt sjuka, sinnessjuka, sinnesslöa och andra defekta personer skulle snarast upphöra genom

Interpellation ang. åtgärder för överförande av sinnessjuka vid ålderdomshemmen till vård vid specialanstalt.

att sjuka interner överfördes till specialanstalter. Förslaget till reform grundade sig på en statistisk undersökning, företagen år 1938, av nämnda klientel, den första i sitt slag här i landet.

En i dagarna av socialstyrelsen publicerad undersökning, verkställd år 1950, har gett vid handen, att den klientelblandning, som förefanns för ca 12 år sedan å ålderdomshemmen, alltjämt föreligger i en omfattning, som ger anledning till verklig eftertanke. Av samtliga 26 000 vårdtagare ha i runt tal 15 000 eller 57 procent angetts vara kroniskt sjuka, sinnesabnorma eller ha något lyte. Den största gruppen utgöres av kroniskt sjuka, ca 8 300.

Antalet sinnessjuka uppgår till 2 981 på de egentliga ålderdomshemmen och 259 på de icke godkända sjukavdelningarna. I förra fallet utgjorde de sinnessjuka 11 procent och i det senare 15 procent av samtliga vårdtagare. Dessutom vårdas på ålderdomshemmen ungefär lika många sinnesslöa. Självfallet kan trivseln för de normala åldringarna under sådana förhållanden icke bli vad den borde vara. Därtill kommer att personalens arbete måste utföras under ständiga risker för övergrepp från de svårast sinnessjuka patienterna. I oktober i år överfölls t. ex. en föreståndarinna för ett ålderdomshem av en sinnessjuk vårdtagare. Patienten, som var relativt ung, hade en längre tid vårdats på ålderdomshemmet, där han några gånger uppträtt aggressivt mot personalen. Han överföll föreståndarinnan, som tillfogades svåra knivhugg. Flera fall kunna anföras, där sinnessjuka patienter på ålderdomshemmen överfallit personalen.

Visserligen pågår för närvarande en upprustning på sinnessjukvårdens område, och betydande anslag lämnas årligen, men hittills har det i huvudsak gällt renovering och upprustning av redan befintliga sinnessjukhus. Samtidigt har dock uppmärksamhet ägnats

åt ett utnyttjande av den medicinska forskningens framsteg samt effektivare undersöknings- och behandlingsmetoder i avsikt att vinna bättre resultat och därjämte förkortning av vårdtiden.

På grund av det svåra läge, vari ålderdomshemmen alltjämt befinna sig enligt vad som nu konstaterats, vill jag ifrågasätta om man inte nu tvingas lägga huvudvikten vid att söka verk sammare utöka antalet vårdplatser. Läget är enligt min mening så allvarligt att omedelbara åtgärder nu måste vidtagas för att bereda de sinnessjuka andra vårdplatser än vid våra ålderdomshem.

Uppförandet av ytterligare sinnessjukhus kan sålunda enligt min uppfattning icke längre uppskjutas utan måste igångsättas under den allra närmaste tiden. Statens sinnessjukvårdsberedning hade på sin tid föreslagit bl. a. byggandet av ett sinnessjukhus med 700 å 800 platser. Härigenom skulle en viss lättnad kunna erhållas beträffande de mest trängande fallen å ålderdomshemmen.

Samtidigt måste evakuering av kroniskt sjuka och andra vårdfall från ålderdomshemmen intensifieras på ett annat sätt än hittills för att dessa hem skola bli vad man ursprungligen avsåg. Överförandet till specialanstalter av de sinnesabnorma från hemmen torde emellertid få betraktas såsom den mest trängande angelägenheten för närvarande.

Med anledning av vad sålunda anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga för att de sinnessjuka vid ålderdomshemmen så snart som möjligt skola kunna överföras till vård vid specialanstalt?

Denna anhållan bordlades.

Svar på interpellation ang. ekonomiskt bistånd åt de jordbrukare, som i sommar drabbats av skördeskadador genom svartrost, m. m.

§ 7.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, med förslag till förordning om särskild avgift vid vissa investeringar (investeringsavgift), m. m., motionerna:

nr 667 av herrar *Nilsson* i Landskrona och *Larsson* i Luttra,

nr 668 och 669 av herr *Hjalmarson m. fl.*,

nr 670 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*,

nr 671 av herrar *Östlund* och *Hæggblom*,

nr 672 av herr *Engkvist m. fl.*,

nr 673 av herr *Nilsson* i Svalöv och

nr 674 av herr *Ohlin m. fl.*; samt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, med förslag till lag om investeringskonto för skog, m. m., motionerna:

nr 675 av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 676 av herr *Lundberg* samt

nr 677 av herrar *Henriksson* och *Gustafsson* i Stockholm.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.58 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 14 november.

Kl. 2 em.

§ 1.

Svar på interpellation ang. ekonomiskt bistånd åt de jordbrukare, som i sommar drabbats av skördeskadador genom svartrost, m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Johnsson i Kastanjegården riktat två frågor till mig. Dels har han frågat, vilka åtgärder jag tänker vidtaga för att skaffa ekonomiskt bistånd åt de jordbrukare, som i somras drabbats av skördeskadador genom svartrost. Dels har han frågat, om jag anser den nu gällande lagstiftningen angående utrotande av berberis ändamålsenlig och, för den händelse så inte

är fallet, vad jag tänker göra för att förbättra den.

Beträffande den förra frågan får jag hänvisa till den proposition om stödlån åt jordbrukare, som för någon tid sedan lämnades till riksdagen.

Vad den senare frågan angår vill jag först och främst framhålla att det mot bakgrunden av de erfarenheter om svartrostens härjningar, som vi gjorde i höstas, inte kan råda delade meningar om vikten av att arbetet med utrotning av berberis bedrivs effektivt. Att lagen, i den utformning den nu har, inte är fullt ändamålsenlig får nog också anses klart. Jag tänker då särskilt på att det nu fordras ett lokalt initiativ för att lagen skall få tillämpas. Detta förhållande har ju lett till att det ännu i somras fanns sex hushållnings-sällskapsråden, där lagen inte gällde. För min del anser jag det nödvändigt, att lagen

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av det spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstols behandling.

skall gälla för hela landet. Nu ha ju också framställningar om tillämpning av lagen inkommit från tre av dessa områden och bifallits av Kungl. Maj:t. Skulle det visa sig att sådana framställningar inte i höst inkomma från de återstående tre områdena, är jag för min del beredd att förorda, att lagen skall ändras så att dess giltighet inte blir beroende av ett lokalt initiativ. Jag vill i övrigt bara framhålla att jag för min del vill positivt medverka till allt som kan göras för att få till stånd ett effektivt och snabbt berberisbekämpande.

Härpå anförde

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag har fått på min interpellation.

Jag är synnerligen tillfredsställd med det svar som jordbruksministern har lämnat i frågan om berberisbuskens utrotande. Det är att beklaga att statsmakterna och myndigheterna i länen ha försummat denna mycket viktiga fråga. I det län där jag är hemma ha vi sedan mitten på 1930-talet arbetat på att utrota berberisbusken, och om man hade gjort på samma sätt i hela landet, hade kanske skadorna kunnat i någon mån undvikas. Nu är skadan skedd, men med den positiva inställning som herr statsrådet har intagit till denna fråga — det är inte längre fråga om vad länsstyrelserna vilja, utan jag tror statsmakterna komma att säga till att berberisbusken skall utrotas — ligger ju saken till på ett annat sätt, och det är med tillfredsställelse jag konstaterar detta.

Vad så gäller den hjälp och det stöd som skall lämnas jordbrukarna för lidna förluster så förstår jag att herr statsrådet menar, att det belopp av 20 miljoner kronor, som är föreslaget i propositionen, skulle vara tillräckligt.

Jag skall inte uppta någon debatt om denna sak. Propositionen är ju ett steg i rätt riktning, även om den inte är så långtgående som jag har menat att den borde vara. Det har också från folkpartiet väckts en motion i denna fråga, och den behandlas för närvarande i jordbruksutskottet. Jag skall alltså inte nu ta upp någon debatt om denna sak, den torde kunna anstå tills frågan kommer upp i kammaren. Vi få måhända då tillfälle att återkomma.

Jag är emellertid, herr talman, tacksam för att statsrådet velat svara, och jag är tacksam för den positiva inställning statsrådet har visat till frågan om berberisbuskens utrotande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av det spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstols behandling.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**, som yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Ståhl har frågat mig vilka åtgärder jag anser erforderliga med anledning av det omfattande spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstolsbehandling, i syfte att dels neutralisera de därigenom uppkomna skadeverkningarna, dels i möjligaste mån förhindra fortsatt spioneri.

Vad till en början angår de åtgärder som kunna vidtagas för att avhjälpa skadeverkningarna av det nu aktuella spionaget, vill jag framhålla, att denna fråga av naturliga skäl icke lämpar sig för offentlig diskussion. I den mån de till obehöriga utlämnade uppgifterna om militära förhållanden äro av betydelse, komma myndigheterna givetvis att försöka vidtaga erforderliga motåtgärder. En del har redan utträttats, och ytter-

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av det spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstols behandling.

ligare åtgärder planeras. Överbefälhavaren har anmodat vissa militära myndigheter att verkställa utredning och inkomma med förslag angående vad som i förevarande hänseende kan erfordras.

Jag övergår här efter till frågan om vad som kan åstadkommas för att förhindra spioneri och annan för försvaret skadlig verksamhet. Jag vill först i korthet beröra vad som under de senaste åren gjorts i detta avseende. Sedan 1948 finnes vid praktiskt taget varje självständig enhet inom försvaret en säkerhetschef med uppgift att handlägga ärenden rörande säkerhetstjänsten, leda upplysnings- och utbildningsverksamheten inom ifrågavarande område samt utöva kontroll över att utfärdade säkerhetsföreskrifter följas. Särskilda anvisningar ha utfärdats om vad som skall iakttas när spioneri misstänkes eller konstateras. Vidare har en omfattande inspektionsverksamhet bedrivits för att kontrollera personalens vaksamhet och tillämpningen av utfärdade säkerhetsbestämmelser.

Inom säkerhetstjänsten förekommer även s. k. personalkontroll. Denna verksamhet avser att hindra personer, som icke äro kända för laglydnad och medborgarsinne, att vinna anställning inom försvaret.

Såsom framgår av min nu lämnade redogörelse, som med hänsyn till ämnets natur icke lämpligen kan bli mera ingående, har redan en hel del gjorts för att hindra och uppdaga spioneri eller sabotage. Av det nu aktuella spionaget framgår emellertid enligt min mening, att med de utfärdade bestämmelserna tillräcklig vaksamhet hos personalen icke ernåtts. Verksamheten inom säkerhetstjänsten måste intensifieras. Inom den närmaste tiden kommer att utges en generalorder med skärpta bestämmelser för att förhindra obehörig information om försvaret. I denna order fastslås bland annat att

uppgift av hemlig natur endast får delges person, som med säkerhet bedömes behöva uppgiften i och för sin tjänst. Varje annan person är obehörig.

Härefter anförde:

Herr STAHL: Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min enkla fråga, och jag vill särskilt tacka för det sista värdefulla avsnittet, som i korthet innebär att sådana åtgärder skola vidtagas som man har rätt att vänta med anledning av vad som nu har inträffat.

Jag blev, jag skall gärna erkänna det, herr talman, litet betänksam när jag hörde den första passusen i herr statsrådets svar, där herr statsrådet hänvisar till sekretessbestämmelserna. Det är ju självklart både för oss här i kammaren och för andra som syssla med dessa saker, att sekretesskravet måste begränsa diskussionen i detta ärende, men inom den ram, där sekretessen medger diskussion, finns det verkligen utrymme för en överläggning som kan leda till förbättrade förhållanden. Om det är någonting som den senaste tidens händelser ha klarlagt, så är det väl just detta, att det behövs en effektivisering på detta område.

Jag vill redan nu säga, att avsikten med min fråga till försvarsministern naturligtvis inte har varit att sätta honom eller någon annan, som sysslar med dessa allvarliga saker, på det hala, utan i stället att ge försvarsministern tillfälle att lämna en lugnande försäkring, som jag tror hela svenska folket vill ha. Jag är glad över att statsrådets, som jag tror första framträdande här i kammaren som försvarsminister har kunnat få den positiva utformning som den sista delen av hans svar hade.

Det må emellertid vara tillåtet att knyta några ytterligare reflexioner till detta ärende, eftersom det nu har kommit på tal. Jag tror man kan konsta-

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av det spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstols behandling.

tera, att en brottslig handling sällan eller aldrig har utlöst en så spontan och omfattande reaktion i hela vårt folk som kommunisten Hilding Anderssons storspioneri, och detta förefaller vara ett gott och hållfast symptom både på fosterlandskänslan och på försvarsviljan hos vårt folk. Å andra sidan är det emellertid alldeles självklart, att om försvarsviljan skall kunna hållas uppe, måste man ha den känslan, att spioners insatser av ena eller andra slaget inte på något allvarligt sätt undergräva våra möjligheter att försvara oss.

Jag skulle i detta sammanhang vilja citera ett stycke ur Svenska Morgonbladet — jag har tidigare citerat det i en radiodebatt — som jag tror ger uttryck åt en spontan reaktion hos vårt folk. Tidningen skrev så här: »Vi ge årligen ut över miljarden på att bygga upp ett effektivt och starkt försvar, och så blir detta försvar, trots alla utgifter och alla omsorger, på centrala avsnitt ganska illusoriskt genom en enda mans åtgärd. Under många år kunde han fritt resa omkring och fritt kartlägga militära hemligheter, vilka sedan skickades över till Ryssland för benäget påseende. Vem garanterar att flaggunderofficeren Hilding Andersson är den enda eller ens den främsta av Sovjets medhjälpare i detta land? Det finns ingenting som hindrar att andra kommunistiska förrädare på samma sätt ha kartlagt och vidarebefordrat andra militära hemligheter.»

Jag skall inte fortsätta denna uppläsning. Jag tror att detta räcker för att illustrera hur djup den känsla är av otrygghet som det kommunistiska spionaget har spritt och hur nödvändigt det är att försvarsministern effektivt ser till att den order som han här talat om och andra åtgärder i detta sammanhang, som kunna bli aktuella, utföras både snart och på ett kraftfullt sätt.

Naturligtvis förhåller det sig så som

också försvarsministern sade i sitt svar, att åtskilligt är gjort och en hel del åtgärder äro vidtagna för att förhindra spioneri. Men allt är inte bra, och jag kan inte underlåta att för kammaren läsa upp ett avsnitt ur ett brev som jag fick häromdagen i anledning av denna fråga. Jag har fått flera brev från chefer för företag som syssla med beställningar från försvaret, och det brev jag här vill citera kommer från ledaren för ett sådant större företag, som bland annat har försvarsbeställningar: »Länge har jag sagt mig, att det är klart att vi här ha kommunistiska spioner. Varför skulle vi inte ha det, fast vi icke känna dem? Vi hade för en del år sedan en privat överenskommelse med fackföreningens ledning, att den skulle titta på alla som vi tänkte nyanställa och säga till oss om de tillhörde det socialdemokratiska partiet. Denna överenskommelse sades dock upp för ett eller två år sedan och upphörde därmed. Fackföreningsrörelsen kan ännu icke göra någonting verkligt, och det kommer att ta lång tid att få en ändring till stånd. Och arbetsgivaren kan å sin sida icke avskeda eller ens förflytta en misstänkt, detta även oberoende av kollektivavtalslagen. Hit sändes otvivelaktigt, fast det ej kan bevisas, vid det andra världskrigets utbrott från partientralen ett par tränade kommunistiska agitatorer. De finnas ännu kvar. De äro inte anställda i vårt företag, men de finnas kvar här på platsen. Min erfarenhet är att statspolisen gör ett mycket gott arbete, men den har alltför få medel och som följd därav för litet folk. Ge dem större anslag och vidare rättigheter att använda brev-, telefon- och telegrafövervakning samt andra tekniska hjälpmedel. Där når man snabbast ett resultat. På längre sikt får man sedan eftersträva en omskrivning av kollektivavtalen, propaganda bland allmänheten o. s. v.»

Jag vill med detta brev visa att ve-

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av det spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstols behandling.

derbörande känna att de äro utsatta för spionage och att de grubbla över vilka åtgärder de skola kunna vidta men att de för närvarande, med de resurser som stå till buds, känna sig ha mycket små möjligheter. Detta är en ytterst otillfredsställande situation, och vi måste fördenskull på alla händer sträva efter en förändring.

Problemet gäller här säkerhetstjänsten dels inom försvaret, dels i de direkt krigsviktiga företagen, dels även i andra företag, t. ex. kommunikationsföretag. Jag tror jag vågar säga, herr talman, att det inte finns någon vettig människa i detta land som menar, att folk som tillhör en viss åskådning, den må vara nazistisk eller kommunistisk, skall på något sätt lämnas ut till rättslöshet såsom demokratiska bekännare utlämnas i kommunisternas hemländer. Det är inte fråga om att göra någon rättslös, ännu mindre brödlös. Det är inte fråga om någon utrensning som det då och då har talats om, utan, herr talman, det är fråga om att i ett demokratiskt samhälle få rätt man på rätt post. Alla äro väl ändå medvetna om att det i fallet Hilding Andersson sannerligen inte har stått rätt man på rätt post. Det gäller att effektivisera den militära säkerhetstjänsten så att den fungerar på bättre sätt och över huvud taget fungerar effektivt. Det gäller också att få det skydd för krigsviktiga företag som erfordras. Det gäller vidare att i kommunikationsföretag och andra jämställda företag få till stånd en ordning som möjliggör förflyttning av människor efter lämplighet utan att man därmed träder någons personliga rättigheter för nära. Jag kan, herr talman, inte finna annat än att detta är ett ganska anspråkslöst mål som inte bör vara omöjligt att uppnå, om man verkligen funderar igenom detta problem och samlar sig kring vissa, låt vara försiktiga men ändå målmedvetna metoder för att komma till resultat.

Jag är angelägen att säga, att jag är den siste att framföra några generella beskyllningar mot något politiskt parti, inte heller mot det kommunistiska och dess medlemmar, men jag kan ändå inte, herr talman, undgå att dra vissa slutsatser när jag ser, att den kommunistiska ledningen här i landet är mera angelägen att ta avstånd från Hilding Andersson än någon annan och säga att han icke är kommunist. Jag kan inte undgå att erinra om Vorosjilovs kända uttalande på den kommunistiska internationalens adertonde kongress, där han uttryckligen sade ifrån, att det är Kominterns bestämda önskan och befallning att det i de olika länderna skall finnas pålitliga kommunister, som icke få vara organiserade, emedan de skola användas för vissa syften och därför icke få utsättas för misstanke. Jag antar att jag har en mängd vittnen, icke minst i det socialdemokratiska partiet här i kammaren, på att Vorosjilov vid det tillfället relaterade intentionerna hos den högsta kommunistiska ledningen på detta sätt. Det är därför för den som har följt med händelserna inte någon överraskning vare sig att mannen i fråga står utanför partiet eller att han förnekar varje som helst släktskap med kommunisterna eller att dessa äro generade för att vidkännas släktskapen med honom.

Utöver vad jag här har sagt om de åtgärder som borde vara möjliga att åvägabringa vill jag tillägga ett ord även om den nu aktuella tvångsmedelslagstiftningen, som, om jag är rätt underrättad, är remitterad till lagrådet. Jag ser inte inrikesministern här, men jag vill passa på att till herr statsministern rikta denna fråga eller, om han inte vill svara här i kammaren, denna uppmaning: Skulle det inte vara möjligt att få fram detta förslag redan till höstriksdagen! Vi ha ju nu ändå ungefär en månad kvar. Förslaget ligger hos lagrådet, och det bör väl inte vara

Svar på fråga ang. åtgärder med anledning av det spionage inom krigsmakten, som nu är föremål för domstols behandling.

omöjligt att få det behandlat ganska hastigt. Jag har hört eller sett i pressen en uppgift, att lagrådets behandling av detta förslag skulle dröja någon tid, emedan lagrådet för närvarande är samsatt med en gruvstadga, som skulle ta dess tid i anspråk. Jag vågar, herr talman, ifrågasätta, om inte förslaget till tvångsmedelslagstiftning får anses vara i så eminent grad mera överhängande och angeläget, att lagrådet borde kunna bordlägga gruvstadgan och ta itu med förslaget till tvångsmedelslagstiftning, så att vi snarast få det på riksdagens bord.

Utöver de önskemål, som jag här framfört — jag utgår ifrån att den militära säkerhetstjänsten skall komma i effektiv funktion genom de åtgärder, som försvarsministern har anvisat — är det en punkt som jag vill fästa uppmärksamheten vid, och det är skärpning av den allmänna medborgerliga vaksamheten. Jag tror det vore olyckligt om vi grepes av panik här i landet och ginge omkring och tittade på varandra och frågade oss: Är den eller den förrädare eller spion? Det vore också förskräckligt om vi finge på arbetsplatserna eller i det medborgerliga livet ett slags angiveri, som inte visste några gränser. Men det är en stor skillnad mellan detta och en allmän vaksamhet, att man är på sin vakt när man anser sig ha anledning att verkligen misstänka att något är i görningen.

Jag skulle på den punkten vilja uppmana regeringen att genom paroller och föreställningar försöka skärpa vaksamheten både i det militära, inom de utsatta företagen och i det allmänna medborgerliga livet.

Herr talman! Jag vill bara till sist uttala att jag tror, att även den stora olycka som är skedd genom det Anderssonska spionaget bör kunna medföra vissa positiva verkningar. Det bör kunna ske därigenom att för det första de skador, som ha inträffat, neutralise-

ras och att detta sker mycket effektivt — jag begär icke i det fallet någon detaljredovisning — för det andra därigenom att det från regeringen och över huvud taget dem som ha ansvaret för landet utgår signaler, som komma vårt folk att lyssna och vara på sin vakt, att inom det fackliga livet, hos båda parterna på arbetsmarknaden och i övrigt, det vidtages sådana åtgärder, att vi få en ökad inre säkerhet i landet. Det hjälper inte, herr talman, om vi satsa mycket, som vi böra göra, på vår yttre säkerhet. Det är också livsviktigt att den inre säkerheten känns betryggande för varje medborgare.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Det är bara en sak som jag skulle vilja påtala i anledning av herr Ståhls anförande. Herr Ståhl framhöll vikten av att regeringen skulle söka påkalla uppmärksamhet på att man i allmänhet skulle iakttaga en större vaksamhet och en större försiktighet, när det gällde att lämna uppgifter, än vad man har gjort tidigare. Skälet till att jag begränsade mig vid besvarandet av den fråga, som herr Ståhl ställt till mig, var sekretesskäl. I början av sitt anförande påpekade herr Ståhl, att han uppmärksammat att jag hade hänvisat till sekretessen, och det hade gjort honom betänksam. Det var i själva verket ingenting annat än resultatet av den uppfattning som jag hyser i detta avseende, nämligen att man inte rimligen kan offentligt diskutera dessa problem mera ingående. Det vore ju helt enkelt att öppna portarna för alla de trojanska hästar, som man kan räkna med kunna finnas i sådana här sammanhang. Min uppfattning är nämligen den att vi, vilka bestämmelser vi än utfärda, inte komma definitivt till rätta med dessa problem förrän man inom försvaret och inom krigsmakten, som det i detta

Svar på fråga ang. omhändertagande i vissa fall av lagöverträdare i åldern 15—18 år.

fall gäller, eftersom det är det område frågeställaren gått in på, i allmänhet iakttar denna vaksamhet. Min uppfattning är sålunda att skärpt vaksamhet hos den enskilde är det effektivaste vapnet emot spionage. Det är bara detta som jag velat påpeka i anledning av vad herr Ståhl nyss har sagt, och jag kan försäkra att all uppmärksamhet kommer att riktas på dessa ting i fortsättningen.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Hagberg i Luleå begärt ordet, och framställde propositioner dels på bifall till därmed gjort förslag att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttrandet rätten dels ock på avslag å nämnda förslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Härpå gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr STAHL, som yttrade: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma med herr statsrådet. Någon detaljerad redovisning för vilka åtgärder man tänker vidtaga är det självfallet av sekretesskäl inte möjligt att ge. Däremot tror jag det är fel av försvarsministern och regeringen om man förmenar, att man genom att ingenting säga kan hålla folkets vaksamhet vid liv och över huvud taget få fram de åtgärder, som behövas för en effektiviserad kamp mot spioneri.

Jag har talat om allmänna paroller, jag har talat om att regeringen skall aktualisera vaksamheten hos folket och medborgarna. Någoting annat begär jag inte. Men jag vill säga som min bestämda övertygelse, att det sämsta medlet att hålla vaksamheten vid liv är varje som helst form av mörkläggning. Allt sådant vill jag bestämt varna för.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på fråga ang. omhändertagande i vissa fall av lagöverträdare i åldern 15—18 år.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har till mig framställt följande fråga:

»Har herr statsrådet för avsikt att — med anledning av en nyligen gjord framställning av riksåklagaren och i avvaktan på ungdomsvårdsskoleutredningens blivande förslag — föreslå några åtgärder av provisorisk art för att skapa förutsättningar för omhändertagande av sådana lagöverträdare i åldern 15—18 år, som erbjuda speciella behandlingsproblem och därför på senare tid i flera fall ådömts ovillkorligt frihetsstraff i stället för att genom villkorlig dom hänvisas till behandling inom ungdomsvården?»

Som svar på frågan vill jag anföra följande.

Före den 1 juli 1947 kunde lagöverträdare, vilka vid domens meddelande icke fyllt 18 år, ådömas tvångsuppfostern i stället för fängelse eller straffarbete. När tvångsuppfostningsinstitutet år 1947 upphävdes motiverades detta med att det för de yngsta lagöverträdarnas del vore ändamålsenligare att ersätta straff och straffrättsliga skyddsåtgärder med de behandlingsformer, som stå till buds inom socialvården, främst vid ungdomsvårdsskolorna. Man ansåg sig därvid icke behöva hysa några farhågor för att domstolarna i avsaknad av möjligheten att döma till tvångsuppfostern skulle komma att i större utsträckning döma ungdom under 18 år till ovillkorligt frihetsstraff. Det har emellertid visat sig att antalet till ovillkorligt frihetsstraff dömda personer under 18 års ålder de senaste åren ökat, varför problemet på nytt blivit aktuellt.

Den av herr Wiklund ställda frågan

Svar på fråga ang. omhändertagande i vissa fall av lagöverträdare i åldern 15—18 år.

berör främst spörsmålet om eventuella ändringar i strafflagstiftningen, men även vilka åtgärder, som eventuellt kunna bli en följd därav på ungdomsvårdsskolornas område. Dessa frågor äro för närvarande föremål för övervägande inom strafflagberedningen, ungdomsvårdsskoleutredningen och barnavårdslagstiftningskommittén. Till de nämnda kommittéerna har även den av herr Wiklund omnämnda framställningen från riksåklagaren i dagarna remitterats. Innan åtgärder vidtagas, anser jag det lämpligt att avvakta resultatet av den översyn, som sålunda pågår.

Härefter yttrade

Herr WIKLUND i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för det svar han lämnat på min fråga. Jag vill också gärna säga, att herr statsrådet redan omedelbart efter frågans framställande i enlighet med god praxis velat avge sitt svar här i kammaren, men av olika mellankommande hinder har han inte kunnat göra det förrän i dag. Svaret har flera gånger måst uppskjutas. Jag ber att få uttrycka min tillfredsställelse med denna herr statsrådets beredvillighet.

Svaret är ju högst kortfattat. Det innehåller egentligen intet annat än en hänvisning till pågående utredning genom olika kommittéer. Låt mig därför, herr talman, få något rekapitulera denna frågas tidigare behandling här i kammaren.

1950 redovisade dåvarande socialministern Möller i en proposition ett förslag av socialstyrelsen om inrättande av ytterligare tre slutna avdelningar vid ungdomsvårdsskolorna. Det var alltså fråga om avdelningar och inte om en specialanstalt. Man tänkte på Råby, Forsane och Sundbo. Jag måste bekänna att jag då som anhängare sedan länge till den öppna och humana

anstaltsbehandlingen tillhörde de mera tveksamma. Jag var nämligen inte säker på att de slutna avdelningarnas inrättande var den riktiga vägen för att bemästra rymningsproblemet — det var ju det som låg bakom socialstyrelsens förslag. Socialministern motsatte sig också att man inrättade avdelningarna då. Min tveksamhet hängde ihop med att det kostade så mycket pengar att få till stånd dessa avdelningar och dessutom att socialministern behådat en särskild utredning om rymningsproblemet. I denna utredning skulle man också undersöka möjligheterna att vidtaga vissa andra åtgärder än inrättande av slutna behandlingsutrymmen för att minska rymningarna. Det var sålunda fråga om en viss omläggning av behandlingen, bland annat innebärande förbättringar av flitpenningssystemet, en översyn av differentieringen, en omprövning av yrkesutbildnings- och vistelsetidsfrågorna och en förbättring av fritidssysselsättningarna. Vissa gynnsamma erfarenheter av åtgärder av detta slag, t. ex. på Lövsta, talade för att det går att minska rymningarna också på sådana vägar, och det är också enligt min mening bättre att pröva dessa metoder än att tillskapa slutna avdelningar.

Jag frågade mig också vid denna tid, om inte de mest anstaltsbesvärligas behandling på ungdomsvårdsskolorna i nyanordnade slutna avdelningar skulle komma att leda till att dessa skolor misskrediterades ytterligare utöver den misskredit, som skolorna redan råkat ut för genom de många rymningarna, och om inte möjligen den blivande psykopatvården här skulle kunna rycka in och taga hand om denna elevgrupp vid ungdomsvårdsskolorna. Det pågår som bekant en utredning om en sådan särskild vårdverksamhet. I senaste riksdagsberättelsen utlovas, att betänkandet om psykopatvården skulle komma under första halvåret i år, men ännu har det inte lagts fram så vitt

Svar på fråga ang. omhändertagande i vissa fall av lagöverträdare i åldern 15—18 år.

jag vet. Man kan ju äventyra hela den öppna behandlingssidén med att ha kvar de svårast missanpassade inom ungdomsvårdsskolesystemet. Det är för övrigt ett problem, som man brottas med även inom andra vårdområden, detta om man inte bör taga undan alla dessa svårbehandlade till en särskild vårdform, psykopatvården.

Jag var alltså då optimistisk. Jag tillhör alltså inte dem som vill generalisera från enskilda fall, och inte heller vill jag, genom att här i kammaren berätta upprörande exempel från rymningarnas framfart, lägga sten på skollidningarnas redan förut alltför tunga börda. Fördelarna med en i princip öppen behandling på ungdomsvårdsskolorna äro så stora, att man helt enkelt får taga vissa nackdelar, som man givetvis måste försöka minska så mycket som möjligt.

Jag hade emellertid samtidigt sett vissa gynnsamma verkningar, som redan blotta förefintligheten av slutna vårdutrymmen, använda bara i rena undantagsfall, kunna ha på vissa andra vårdområden, inte minst på det område där jag själv är verksam. På detta område ha vi ett ganska hanterligt rymningsproblem och detta trots att dess anstaltsverksamhet i princip är ordnad efter det öppna systemet. Det räcker faktiskt ganska långt redan med den konkreta *möjligheten* till ett omhändertagande i slutna vård för att hindra många potentiella rymmare från att ge sig av. Därför skrev jag också på en motion 1950 om inrättande av ytterligare en slutna avdelning utom den som redan då fanns, Långanäs. Sedan kom som bekant en högermotion, som gick på socialstyrelsens förslag. Statsutskottets majoritet anslöt sig till propositionen, och det blev en reservation i statsutskottet med krav på inrättande av två slutna avdelningar. Reservanterna, som utgjordes av alla folkpartister, högermän och bondeförbundare i utskottet, tvivlade nämligen på att den

bebådade utredningen skulle kunna arbeta så snabbt, att det kunde läggas fram förslag till 1951 års riksdag — detta påyrkade nämligen majoriteten strängt taget i utskottsutlåtandet — och reservanternas tvivel har ju också besannats, trots att det står i direktiven för den senare tillsatta ungdomsvårdsskoleutredningen att utredningsarbetet särskilt i fråga om rymningsproblemet bör bedrivas med skyndsamt. Direktiven tala också om eventualiteten av separata förslag på denna punkt om detta anses erforderligt. Det hela slutade som bekant med gemensam votering, där utskottsmajoritetens förslag bifölls med 21 rösters övertikt. Det var alltså ganska starkt delade meningar i denna fråga bland riksdagens ledamöter.

Det som nu har kommit mig att fråga är ju det förhållandet, som herr statsrådet antytt i sitt svar, att domar om ovillkorligt frihetsstraff för femton- till sjuttonåringar öka i antal, och att riksåklagarens överklagningar av dessa domar avslagits i en hel rad fall. 1947 dömdes sex ungdomar i denna ålder till frihetsstraff, men sedan har antalet stigit. 1948 var det 15, 1949 20 och 1950 32, och hittills under detta år är antalet över 50. Man sänder alltså dessa ungdomar i ökad utsträckning i vanligt fängelse. Det sägs i svaret och i den allmänna diskussionen, att detta beror på lagstiftningen. Om straffmyndighetsåldern höjes kan detta hindras, menar man. Jag är också av den mening, att man bör höja straffmyndighetsåldern, och jag antydde denna min uppfattning i en interpellationsdebatt redan 1950. Men det är ju ett faktum att domstolarna tidigare, alltså innan rymningarna smittade av sig och blevo så många, med få undantag dömde ungdomar i den här åldern villkorligt med skyddsuppfostran där inte barnavårdsnämnderna motsatte sig detta, vilket också förekommit. Jag tror för min del att domarkåren egentligen inte *vill* ut-

Svar på fråga ang. omhändertagande i vissa fall av lagöverträdare i åldern 15—18 år.

döma frihetsstraff i dessa fall. Det finns undantag, det vet jag, men jag tror att domstolarnas ändrade hållning hänger samman med dåliga erfarenheter främst bestående i det kända förhållandet att vissa villkorligt dömda ungdomar — en egentligen relativt liten grupp tror jag det är fråga om — inte kunnat kvarhållas på de öppna ungdomsvårdsskolorna utan gjort sig skyldiga till rymning och nya brott. Dessa ungdomar lära sig under rymningsperioderna, som ibland kunna bli ganska långa, att leva ett underjordiskt skuggliv, och detta gör det naturligtvis svårare att tillrättaföra dem än tidigare, en sak som nyligen betonades från psykiatriskt håll vid en debatt i Kriminologiska sällskapet. Det är därför inhumant att låta dem rymma. Det är också inhumant mot de mera uppfostringsbara, beträffande vilka det med de allt oftare återkommande och störande rymningarna måste bli svårare att nå ett gynnsamt behandlingsresultat. Man har vid domstolarna helt enkelt känt sig nödsakad att utdöma ovillkorligt frihetsstraff. Inte hindrar man väl rymningar enbart genom att ändra straffmyndighetsåldern? Jag tror att den viktiga reform, som en ändring av straffmyndighetsåldern utgör, kommer utan att man som skett på senaste tid söker få fram opinionsyttringar till förmån för denna reform. Men i dagens läge behövs inte i första hand lagändring utan praktiska och snabbt verkande åtgärder för minskning av rymningarna från ungdomsvårdsskolorna. Jag är nämligen optimistisk nog att tro att domstolarna komma att återgå till att använda villkorlig dom för femton- till sjuttonåringarna med omhändertagande på ungdomsvårdsskola, om bara sådana åtgärder komma till stånd.

Jag ber att få understryka att jag inte bar bundit mig för någon viss metod, utan bara frågat om statsrådet förbereder några provisoriska åtgärder, som skulle kunna minska rymningarna.

Valet står nu mellan vanligt fängelse för en stor del av de femton- till sjuttonåringar, som begå brott, och ungdomsvårdsskola. Jag tror att utgången av det valet är ganska given. Ungdomsvårdsskolorna ha trots allt skapat sig ett allt bättre anseende, vilket sammanhänger med att deras behandlingsresultat faktiskt äro så relativt goda. Jag kan inte neka mig att i detta sammanhang beröra ett samtal jag hade med en provinsialläkare för några dagar sedan, en man som är mycket kritisk mot ungdomsvårdsskolorna i allmänhet. När jag började fråga ut honom i detalj om erfarenheterna av de fall av behandling på ungdomsvårdsskola han själv hade haft att göra med som läkare, medgav han att resultaten i dessa fall voro utomordentligt gynnsamma, och så är det med många andra av ungdomsvårdsskolornas kritiker.

I debatterna år 1950 användes det nog en del överord. Det sades bland annat att slutna avdelningar på ungdomsvårdsskolorna vore detsamma som att inrätta barnfängelser. De som ha sett Långanäs veta att detta är en betydande överdrift. Men därför att vi år 1950 beslöto att i avvaktan på utredning inte vidtaga några åtgärder alls, därför att vi alltså inte inrättade — för att använda beteckningen från 1950 års debatt — några »barnfängelser», ha vi nu som en avskräckande konsekvens fått en betydande grupp barn i fängelse, eller, om man nu inte vill beteckna dem som barn, i varje fall människor i den mest formbara växtperioden inspärade på vanliga straffanstalter.

Jag är av den meningen, att vi nu hellre böra använda utvägen med slutna avdelningar eller anordningar av något annat slag, som kunna minska rymningarna vid ungdomsvårdsskolorna och som kunna snabbt komma till stånd, än att detta dagens problem löses genom att man fortsätter att utdöma ovillkorliga straffdomar och inrättar speciella barn- eller ungdomsav-

Svar på fråga ang. snabbare expediering av expressbrev.

delningar inom det nuvarande fängel-seväsendet, en väg, som man av vissa tecken att döma tycks förbereda sig på att beträda. Den utveckling, som nu är igång, kan i varje fall inte få fortsätta länge till.

Låt mig sluta med att återigen betona: Kunna slutna vårdutrymmen ersättas med andra rymningsbegränsande anordningar är detta så mycket bättre. Därför väntar man nog ganska allmänt med största intresse på ungdomsvårds-skoleutredningens blivande förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på fråga ang. snabbare expediering av expressbrev.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som anförde: Herr talman! Herr Hansson i Önnarp har frågat mig:

1) om jag uppmärksammat att postverkets expediering av expressbrev är synnerligen otillfredsställande,

2) om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder så att expressbrev kan komma adressaten till handa utan onödig tidsutdräkt.

Jag vill då först erinra om att expressutdelning kan begäras för alla slags försändelser utom inbetalningskort och vissa korsband. Expressbehandling kostar — utöver vanlig befordringsavgift — 40 öre och innebär i princip, att försändelsen skall utdelas till adressaten snarast möjligt efter försändelsens ankomst till adressorten och oberoende av den övriga postens utdelning. Expressbehandling innebär sålunda icke, att försändelse befordras snabbare från inlämningsort till adressort än motsvarande försändelse, för vilken expressavgift icke erlagts. Expressförsändelsen expedieras emellertid på sådant sätt att den omedelbart vid an-

komsten till adresspostanstalten är tillgänglig för utdelning.

Expressutdelning kan *med säkerhet* påräknas endast inom vissa postanstalters utdelningsområden, där sådan utdelning med hänsyn till personalförhållandena kan ske regelbundet. Uppgift om de postanstalter, där sådan regelbunden expressutdelning är anordnad, återfinnes i publikationen »Förteckning över postanstalter i Sverige». Utdelning äger f. n. rum vid samtliga postkontor samt 506 postexpeditioner, eller sammanlagt 737 av landets 4 361 postanstalter. Vid 115 av dessa 737 postanstalter är dock expressutdelningen inskränkt till vardagar, och vid 6 av dem äger utdelningen rum endast å helgdagar. Allmänt gäller dessutom, att expressutdelning kan påräknas endast inom adresspostanstaltens egentliga postutdelningsområde, d. v. s. i allmänhet den tätbebyggda delen av samhället. Till adressater på landsbygden, vilka erhålla sin post genom lantbrevbäring e. d., äger sålunda expressutdelning i regel icke rum. Skulle emellertid expressförsändelse ankomma till sådan postanstalt, där expressutdelning icke med säkerhet kan påräknas, eller är den adresserad till korrespondent, som bor utanför adresspostanstaltens egentliga postutdelningsområde, åligger det adresspostanstalten att i varje särskilt fall genom underrättelse per telefon eller på annat lämpligt sätt söka bidra till att försändelsen snarast möjligt kommer adressaten tillhanda.

Expressutdelningen är inskränkt till vissa tider på dygnet. I allmänhet kan icke påräknas, att utdelning i Stockholm, Göteborg eller Malmö äger rum tidigare än kl. 7 och senare än kl. 21 samt å andra orter tidigare än kl. 8 och senare än kl. 20.

Jag är medveten om att det kan föreligga önskemål om en utvidgning av den service postverket sålunda lämnar. Vid bedömandet av sådana önskemål måste dock beaktas att expressbehand-

Svar på fråga ang. snabbare expediering av expressbrev.

lingen ställer sig ganska dyr för postverket. I själva verket täcker icke den nuvarande expressavgiften postverkets självkostnader för denna service. Det är därför uppenbart att de anspråk som på detta område kunna riktas mot postverket måste ställas i relation till avgiften för expressbehandlingen.

Några mera generella erinringar mot det sätt, varpå utdelningen av expressförsändelser nu är organiserad, ha tidigare icke framkommit. Däremot ha givetvis i enstaka fall förekommit klagomål beträffande denna — liksom beträffande andra — grenar av postverkets service, när denna av någon anledning icke fungerat tillfredsställande. Tyvärr kunna sådana fall med nuvarande intensiva trafik och brist på rutinerad personal icke helt förebyggas. Särskilt gäller detta i fråga om de största städerna, där personalrekryteringen inom brevbärarkarriären för närvarande erbjuder betydande svårigheter,

Jag har emellertid gjort mig undermåttad om att generalpoststyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem och söker vidtaga åtgärder för att undanröja förekommande brister.

Härefter yttrade:

Herr HANSSON i Önnarp: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vill jag framföra mitt tack för det svar som han lämnat på min framställda fråga.

Beträffande svarets innehåll finns det i stort sett kanske inte så mycket att anföra, men jag skulle dock vilja med några ord anlägga några synpunkter på ett par saker.

Inledningsvis redogöres det bland annat för innebörden av en expressförsändelse i jämförelse med vanlig postbefordran. Redogörelsen synes mig utnyttja i att den tid som står att vinna med expressförsändelse är ganska obetydlig och därtill osäker. Det gäller både själva utdelningen och expedieringen från inlämningsorten till adress-

postanstalten. I det senare fallet är tidsvinsten i allmänhet ingen alls. Man kan därför ifrågasätta om allmänhetens valuta för den extra avgiften på 40 öre är någonting att räkna med.

Det framhålles att en expressförsändelse omedelbart efter ankomsten till adresspostanstalten är tillgänglig för utdelning. Detta innebär emellertid ingen som helst garanti för att utdelningen blir verkställd omedelbart. I svaret har vidare påpekats förekommande inskränkning i utdelningen på olika postanstalter och på olika veckodagar, särskilt vid helgerna. Emellertid har jag erfarit att expedieringen icke heller med hänsyn tagen till sådan inskränkning fungerar på ett tillfredsställande sätt. Min erfarenhet på denna punkt härrör från Stockholm och en annan, visserligen mindre stad, nämligen Skara. För landsbygdens vidkommande är det inte sällan som den telefonunderrättelse till adressaten, som det talas om i svaret, inte verkställs.

Man kan i samband med detta fråga vad som menas med denna telefonunderrättelse, alltså när skyldighet föreligger för personalen att per telefon meddela, att en expressförsändelse har anlånt till adressatens postanstalt. Jag skulle direkt vilja fråga herr statsrådet, om en sådan skyldighet föreligger även utom ordinarie öppethållningstid för postanstalterna.

Med den i många fall försämrade service, som vissa omorganisationer av landsbygdens postväsende medfört, är just en tillfredsställande telefonunderrättelse av synnerlig vikt. Det är ju ingen ovanlighet att åtskilliga timmar förflyta mellan den tid, då posten ankommer till adresspostanstalten, och den tid, då adressaten har posten i sin brevlåda. Exempelvis i den trakt där jag bor anländer posten i regel till poststationen någon gång mellan nio och halv tio på förmiddagen, men adressaterna ha inte posten i sina brevlådor förrän framemot två eller tre på efter-

Svar på fråga ang. snabbare expediering av expressbrev.

middagen. Det betyder att ett expressbrev, som det inte blir ringt om och som ligger på postanstalten, inte kommer adressaten till handa förrän med den ordinarie postutdelningen, och det är i regel ganska sent, om man exempelvis skall resa någonstans på middagen och skall ha de handlingar med sig, som ligga i detta expressbrev.

Relationen mellan den meravgift, som en expressförsändelse betingar, och postverkets kostnader för denna service anges vara sådan, att inte ens självkostnaderna täckas. Jag är av den mening, att expressförsändelse bör expedieras så, att avsändaren däri ser en garanti för att försändelsen kommer adressaten till handa både snabbt och säkert, låt vara till en högre avgift, som täcker postverkets kostnader. Snabbheten och säkerheten måste väl anses som väsentligare än att avgiften är låg — och då ger ett tämligen diskutabelt utbyte.

Det är självklart att även postverket brottas med personalsvårigheter i en tid som kännetecknas av allmän brist på arbetskraft. Att ett sådant förhållande ställer stora och svåra organisatoriska krav på postverkets ledning i likhet med vad som gäller för alla andra företagsledning är självfallet. I detta sammanhang kan det kanske vara motiverat att framhålla tänkbara svårigheter för ett företag i monopolställning. Avsaknaden av konkurrenter kan ju lätt medföra att förekommande brister inom företaget inte upptäckas lika tidigt som annars hade varit fallet. Ändrade förutsättningar måste ju kräva nya initiativ och en klok anpassning efter de nyinträdda förhållandena. Jag anser att en bättre service till ett rimligt pris måste vara riktpunkten för vad som skall göras.

Svaret slutar ju också med en försäkran, att generalpoststyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på just dessa problem och söker undanröja förekommande brister. Härom är endast gott

att säga, men blott om det följes av handling.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON: Herr talman! Utöver vad jag har sagt i mitt svar vill jag med anledning av herr Hanssons anförande tillägga, att det beträffande Stockholm, som är ett speciellt problem, redan pågår en utredning genom postdirektörens försorg om hela denna expressutdelningsorganisation.

Vad förhållandena i landet i övrigt beträffar så har jag redan pekat på alla de svårigheter som måste föreligga med att många utbärningsdistrikt i detta land äro så stora.

Som svar på herr Hanssons fråga kan jag meddela, att det föreligger skyldighet för postanstalterna att i all den mån de kunna — även när postkontoren icke äro öppna — försöka komma i kontakt, per telefon eller på annat sätt, med den som har ett expressbrev att hämta.

Jag skall inte vidare gå in på vilka konsekvenserna skulle bli, om man skulle till varje pris garantera en snabb utdelning på alla orter. Jag vill bara säga att jag är rädd för att ett tillgodo-seende av det önskemål som herr Hansson framför, nämligen att man skall åstadkomma en förbättrad service, eventuellt genom att höja den speciella avgiften för expressbefordran, skulle medföra en avgift som skulle bli avskräckande hög, om den skulle täcka självkostnaderna. En sådan expressutdelning är nämligen en kostsam historia, och jag är inte säker på att vinsten på den bleve så stor. De undersökningar, som jag har sett, visa att den vanliga utdelningen av brev faktiskt sker ganska snabbt. Det är inte så stor skillnad mellan expressbrev och vanliga brev i vissa orter, och detta är ju i och för sig mycket tillfredsställande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

**Svar på interpellation ang. tillämpning-
en av kungörelsen om beslag på koppar.**

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON erhöll på begäran ordet för att besvara fru Erikssons i Stockholm interpellation angående tillämpningen av kungörelsen om beslag på koppar.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Ericsson lämnade nu endast en kort sammanfattning av huvudpunkterna i svaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har till mig riktat en interpellation, hur bestämmelserna rörande beslag på koppar och förbud att använda koppar för en del tillverkningar äro avsedda att tillämpas i fråga om vissa industrier.

I anledning härav vill jag meddela följande.

Åtgärden att lägga koppar under beslag och genomföra användningsförbud vid vissa tillverkningar får ses mot bakgrunden av de internationella överenskommelser, som träffats på området. Som bekant råder på världsmarknaden sedan drygt ett år tillbaka stark brist på koppar, vilket bl. a. medfört att denna metall underkastats internationell allokering. Vidare har såväl i USA som i en del europeiska länder sedan länge rått inskränkningar i fråga om användning av koppar för ändamål som ansatts, jämförelsevis sett, mindre viktiga. Då det befanns angeläget att åstadkomma enhetlighet i fråga om dessa konsumtionsbegränsningar, tog Marshallorganisationen i Paris i början av 1951 upp frågan om ett för samtliga medlemsländer gemensamt användningsförbud. Resultatet härav blev ett beslut den 10 september 1951 av organisationens råd, enligt vilket län-

terna senast den 1 oktober i år skulle genomföra i beslutet angivna konsumtionsbegränsningar. Sverige är för sin kopparförsörjning till ungefär två tredjedelar beroende av import från främst sterlingområdet, Belgien och USA, och det ansågs därför helt naturligt att ställa sig solidarisk med dessa internationella besparingssträvanden. De åtgärder som interpellanten berört stå i full överensstämmelse med den internationella överenskommelsen.

Eftersom bestämmelserna trädde i kraft först vid månadsskiftet september—oktober har man ännu inte fått någon fullständig överblick över deras praktiska verkningar. Listan över tillverkningar, vid vilka koppar inte får användas, upptar ett stort antal produkter; många av dessa sakna dock praktisk betydelse för Sveriges del. Enligt övergångsbestämmelserna får inneliggande lager fritt användas intill årsskiftet.

Att döma av de dispensansökningar, som hittills inkommit till handels- och industrikommissionen, vill det synas, som om denna användningsreglering icke kommer att medföra några större rubbningar inom näringslivet. Svårigheter kunna dock — som fru Eriksson antytt — befaras för företag, vilka tillverka belysningsarmatur. Det är nämligen förbjudet att använda koppar och mässing vid sådan tillverkning, och detta förbud drabbar en relativt omfattande produktion där det utan dispensmöjlighet skulle kunna uppstå temporära sysselsättningssvårigheter. Frågan har varit föremål för ingående överläggningar mellan kommissionen och Svenska elektriska armaturfabrikantföreningen, och man har därvid funnit det nödvändigt att i viss utsträckning ge dispens från användningsförbudet även för tiden efter årsskiftet. I detta hänseende överväges bl. a. att, till undvikande av arbetslöshet, medgiva en del företag att under första halvåret 1952 förbruka koppar till kvantiteter motsvarande viss andel

Svar på interpellation ang. tillämpningen av kungörelsen om beslag på koppar.

av vad som användes under 1950. Företagen få härigenom möjlighet att på ett smidigare och för arbetstagarna mindre kännbart sätt omlägga sin produktion. En sådan omläggning kan ske dels genom att i ökad omfattning tillverka produkter, som ej äro upptagna på förbudslistan och som kräva ringa åtgång av koppar, dels också genom att övergå till helt annat material, i första hand järn, aluminium, glas och trä. Från vederbörande myndighets sida skall man söka underlätta anskaffningen av ersättningsmaterial.

Vad beträffar övriga områden, som beröras av användningsförbudet, vill jag särskilt nämna en del prydnadsbetonade tillverkningar, som bedrivs i liten skala. Här kan det givetvis i det enskilda fallet många gånger vara svårt att övergå till annat material eller att i övrigt lägga om tillverkningen. I sådana fall finns det emellertid vissa möjligheter att erhålla dispens från förbudet.

Slutligen vill jag påpeka att man allmänt eftersträvar att vid handläggningen av dessa frågor hålla god kontakt med vederbörande näringsidkare.

Härefter anförde

Fru ERIKSSON i Stockholm: Herr talmän! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret, som ju var mera tillfredsställande än man kanske hade kunnat vänta efter den oro som många ha känt, särskilt de som arbeta inom belysningsarmaturbranschen.

Att internationella överenskommelser också ha fränsidor glömmet allmänheten ofta; den tror att dessa bara skola vara till nytta i alla avseenden. Därför kan det uppstå litet oro när man ser att de även innebära vissa inskränkningar i vår egen frihet.

Såsom herr statsrådet sade, är det särskilt inom armaturbranschen som man kan vänta att det skall bli stör-

ningar, därför att man kanske inte kan lägga om tillverkningen så smidigt som önskvärt vore eller använda annat material för tillverkningen. Dessa svårigheter ha ju emellertid uppmärksamats, och den arbetslöshet, som man hade befarat, kommer kanske inte att bli så akut och så svårartad som man hade väntat. Den strävan efter god kontakt med näringsidkarna, som handelsministern talade om, har ju såvitt jag förstår redan resulterat i att man åtminstone inte abrupt vid årsskiftet behöver emotse en katastrof, utan man kan se tiden an och vänta på en god utveckling både för företagen och för de därinom anställda.

Jag ber att få tacka för svaret och är mer än nöjd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet följande på kammarens bord vilande motioner, nämligen

nr 667 av herrar *Nilsson* i Landskrona och *Larsson* i Luttra,

nr 668 och 669 av herr *Hjalmarson m. fl.*,

nr 670 av herr *Hagberg* i Malmö *m. fl.*,

nr 671 av herrar *Östlund* och *Hæggbloom*,

nr 672 av herr *Engkvist m. fl.*,

nr 673 av herr *Nilsson* i Svalöv,

nr 674 och 675 av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 676 av herr *Lundberg* samt

nr 677 av herrar *Henriksson* och *Gustafsson* i Stockholm.

§ 7.

Föredrogos den av herr *Hagård* vid kammarens nästförgående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepar-

Plan för folktandvården i Stockholms stad.

tementet angående åtgärder för överförande av sinnessjuka vid ålderdomshemmen till vård vid specialanstalt.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Plan för folktandvården i Stockholms stad.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående plan för folktandvården i Stockholms stad jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 197 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 30 mars 1951, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att statsbidrag under angiven förutsättning finge utgå till folktandvården i Stockholms stad räknat fr. o. m. den 1 januari 1951, oavsett de avvikelser från eljest gällande grunder, som folktandvårdsplanen enligt vad i propositionen sagts avsetts skola innebära.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått en av herr Larsson i Stockholm inom andra kammaren väckt motion (II: 645), vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att statsbidrag till folktandvården i Stockholms stad skulle utgå från och med den 1 januari 1950, samt att riksdagen måtte anvisa härför erforderliga medel.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 645 bemyndiga Kungl. Maj:t att, under förutsättning att garantier lämnades från Stockholms stads sida att för undervisningen erforderligt patientmaterial icke undandroges tandläkarhögskolan i staden genom folktandvårdens utbyggande, medgiva att statsbidrag finge utgå till folktandvården i Stockholm räknat fr. o. m. den 1 januari 1951, oavsett de avvikelser från eljest gällande grunder, som folktandvårdsplanen för sta-

den enligt vad i propositionen sagts under en begränsad utbyggnadstid avsetts skola innebära.

Reservation hade avgivits av herr Ohlon, fröken Andersson, herr Kollberg, fröken Elmén samt herrar Wedén och Larsson i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 645 måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, under förutsättning att garantier lämnades från Stockholms stads sida att för undervisningen erforderligt patientmaterial icke skulle undandragas tandläkarhögskolan i staden genom folktandvårdens utbyggande, medgiva att statsbidrag finge utgå till folktandvården i Stockholm räknat fr. o. m. den 1 januari 1950, oavsett de avvikelser från eljest gällande grunder, som folktandvårdsplanen för staden enligt vad i propositionen sagts under en begränsad utbyggnadstid avsetts skola innebära,

b) medgiva, att det för statsbidrag till Stockholms stads tandvårdskostnader år 1950 erforderliga beloppet, 255 484 kronor, finge avföras å det för budgetåret 1951/52 anvisade anslaget till Bidrag till driften av folktandvården.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Då Kungl. Maj:t vid prövningen av Stockholms stads ansökan att få en plan för folktandvården fastställd med vissa avvikelser från de grunder, som finnas framlagda i statsbidragsbestämmelserna, har kommit till ett resultat, som jag finner uppenbart obilligt mot staden, har jag tillåtit mig att i en motion fästa riksdagens uppmärksamhet på detta förhållande. Den ståndpunkt som jag därvid har utvecklat har även vunnit anslutning i en reservation till statsutskottets förevarande utlåtande, till vilken reservation jag härmed ber att få yrka bifall.

Plan för folktandvården i Stockholms stad.

Jag skall be att i anslutning därtill få något beröra vad denna sak gäller. Då folktandvården icke kan genomföras på ett sådant sätt, att den på en gång kan sörja för alla som behöva tandvård, diskuterades vid behandlingen av den stora folktandvårdspropositionen i riksdagen 1950 vilken kategoriklyvning som man borde tillämpa för att bereda företräde åt de angelägnaste fallen. Man var då ense om att skoltandvården, vården av förskolebarn, tandvård av ungdom, vård av blivande och ammande mödrar och naturligtvis tandvård för mindre bemedlade och obemedlade borde komma i första rummet. Man föreställde sig emellertid, att ett genomförande av folktandvården enligt övergångsbestämmelserna i statsbidragskungörelsen kunde ske i form av en geografisk uppdelning av landstingsområdena.

Nu ha vi i Stockholm ända sedan århundradets början framför allt genom skoltandvården haft en god grund för folktandvården. Vi ha också genom Eastmaninstitutet från 1930-talet haft en tämligen fullständig tandvård för förskolebarn, och den utvidgning av folktandvården, som vi ha beslutat på 1940-talet, avser, utöver nyssnämnda kategorier, ungdom i åldern 16—19 år samt givetvis mödrahjälpcentralernas och socialvårdens klientel. Det är denna kategoriklyvning som vi ha gjort i vår folktandvårdplan och det torde ju vara uppenbart att vi inte här i Stockholm kunna tänka oss en efter geografiska grunder etappvis genomförd folktandvård. Vi kunna inte gärna börja med folktandvården här i den inre staden och skjuta dess genomförande i Hökarängen, Blackeberg och de yttre delarna på framtiden. Vi kunna detta desto mindre, herr talman, som vi ju faktiskt redan ha en folktandvård över hela staden. Den tandvårdsplan som vi alltså förelade Kungl. Maj:t och som stadsfullmäktige beslöt redan i februari 1949 var följaktligen en i och

för sig fullkomligt självklar konsekvens både av de grunder för folktandvården, som riksdagen godkänt vid förra årets riksdag, och av de i Stockholm rådande förhållandena och den organisation som vi redan hade uppbyggt. Innan vi godkände planen, samrådde vi också i någon mån med medicinalstyrelsen, och vi voro i bästa samförstånd med medicinalstyrelsen om att detta var en riktig och förnuftig plan. Vi godkänna alltså planen i februari 1949 och skicka in den till Kungl. Maj:t och begära att få statsbidrag. Då uppkommer frågan om stadens samarbete med tandläkarhögskolan. Vi hade tidigare uppmärksammat denna fråga och för vår del sagt, att vi funno ett sådant samarbete naturligt. Det är klart att vi icke kunna ställa oss avvisande till tandläkarhögskolans behov av klientel för den där bedrivna utbildningen. Vi ansågo emellertid, i samförstånd med medicinalstyrelsen, onödigt att härom träffa en detaljerad överenskommelse innan vi fastställde vår plan, utan vi ha nöjt oss med att i planen säga: Vi äro villiga att i detta avseende träda i samarbete med tandläkarhögskolan.

Så öppnades då på medicinalstyrelsens instigation i april 1949 förhandlingarna med tandläkarhögskolan. Dess värre drogo dessa förhandlingar utan något stadens förvällande ut ända till oktober 1950, vilket vi mycket beklaga. Bakom dessa långa förhandlingar ligger självfallet en viss motsättning. Denna intressemotsättning tror jag är välbekant för alla som haft med ofentlig sjukvård att göra. Det är den naturliga intressemotsättningen mellan sjukvårdens intresse, här speciellt tandvårdens intresse, och undervisningsintresset. Var och en torde uppskatta, att vi inte vilja att stockholmarna skola få sitta och vänta oändliga tider på tandläkarhögskolans kandidat-klinik och bli utsatta för tandvård av icke fullt utbildade kandidater. Det blir en behandling som kräver fem gånger

Plan för folktandvården i Stockholms stad.

så lång tid som på en vanlig tandklinik och som ju därjämte — som en var torde kunna föreställa sig som haft dåliga tänder — kan vara onödigt smärt-sam. Det är detta enkla och självklara förhållande som har legat bakom vår önskan att garantera patienterna i huvudstaden en behandling genom färdig-utbildade tandläkare, något som de också nu efter avtalets tillkomst komma att få på de s. k. amanuenskliniker-na.

Under dessa förhandlingar, herr talman, bibringades stadens representanter under hand den övertygelsen av kronans förhandlare, att vi kunde räkna med statsbidrag för såväl 1949 som för 1950. Medicinalstyrelsen fann återigen, att då planen inte var fastställd 1949, kunde vi inte få statsbidrag för detta år men tillstyrkte däremot statsbidrag för 1950. Statskontoret, som är känt för att mycket väl vårda kronans ekonomiska intressen, fann det vara klart och principiellt riktigt att statsbidrag i detta fall skulle utgå från nämnda år. Kungl. Maj:t har emellertid i föreliggande proposition avvisat denna stadens, jag får säga dock särdeles rimliga begäran och förklarat att statsbidrag icke kan utgå tidigare än från den 1 januari 1951. Med hänsyn till alla de förhållanden jag här relaterat har jag funnit den behandling, som en kommun här underkastats, så uppenbart obillig, att jag velat rikta riksdagens uppmärksamhet därpå och framställt det yrkandet, att statsbidrag till folktandvården i Stockholm skall utgå även för 1950. Det är dock en principfråga av ganska stor betydelse för rikets kommuner i allmänhet, att icke en kommun genom en långhalning av statsbidragsfrågan skall gå förlustig det statsbidrag, för vilket objektiva grunder eljest föreligga.

Jag kanske får tillägga att bakom detta yrkande ligger självfallet icke från stadens sida någon underskattning av folktandvårdens betydelse eller in-

tressen. Jag tror att Stockholm i det hänseendet har en förebildlig ställning. Jag vågar kanske nämna att vi enligt staten för nästa år ge ut på folktandvården ett belopp av inte mindre än 5,2 miljoner kronor. Det visar ju att vi ha ambition på detta område. Vi ha i detta fall sökt att tillvarataga de intressen som vi ha avsett att trygga även genom stadens befatning med folktandvården.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Wiklund* i Stockholm.

Herr *MÄRTENSSON* i Uddevalla: Herr talman! I själva sakfrågan föreligga inga meningsskiljaktigheter mellan utskottet och reservanterna. Utskottet förordar nämligen att statsbidrag skall utgå till folktandvården i Stockholm. Det är i fråga om den tidpunkt från vilken bidraget skall utgå som det förekommer delade meningar. Utskottet ansluter sig till Kungl. Maj:ts förslag, att bidraget skall utgå från den 1 januari 1951, medan reservanterna förorda att bidraget skall utgå från den 1 januari 1950.

En av de bidragande orsakerna till att avgörandet i bidragsfrågan har tagit så lång tid är väl den, att Stockholms stad inte har kunnat organisera sin folktandvård efter samma grunder som äro gällande för landstingsområdena. Detta har ju även herr Larsson i Stockholm utan tvekan erkänt i sitt anförande.

Jag vill bara med ett par ord citera vad departementschefen har framhållit i denna angelägenhet. Han säger bl. a.: »En av de grundläggande principerna för folktandvården är, att den skall stå öppen för alla medborgare. Under den tid, som är anslagen för vuxentandvård, d. v. s. för tandvård åt personer över 15 år, skola med förtursrätt behandlas endast akuta fall samt mödrahjälpsklientelet. I den mån utbyggnaden av folktandvården måste ske successivt, förut-

Plan för folktandvården i Stockholms stad.

sättes i statsbidragskungörelsen en *geografiskt* avgränsad utbyggnad på det sätt, att folktandvården först anordnas inom viss del av landstingsområde eller stad och sedermera efter hand i de övriga delarna. Enligt den plan för folktandvårdens organisation i Stockholms stad, som nu framlagts, skulle den successiva utbyggnaden i stället ske på sådant sätt, att under den första utbyggnadsetappen en *kategori*klyvning skulle komma till stånd. Sålunda skulle vuxentandvården under en första utbyggnadsetapp i stort sett begränsas till att omfatta dels akuta fall, dels för fullständig behandling havande kvinnor och ammande mödrar, ungdom i åldern 16—19 år samt obemedlade och mindre bemedlade personer. De vuxna personer i Stockholm, som icke tillhöra någon av de nämnda kategorierna, skulle således vara praktiskt taget utestängda från folktandvården.»

Det är dessa förhållanden som ha förorsakat tveksamhet hos departementschefen, och det är dessa avvikelser från gällande bestämmelser som äro den egentliga orsaken till att hela frågan har måst föreläggas riksdagen till prövning. Om utskottet skulle ha varit formellt, skulle det utan vidare avslagit denna proposition. Men när det nu har förts förhandlingar och när det har träffats ett avtal med Stockholms stad, har utskottet inte velat ställa sig avvisande till att frågan om folktandvården får en viss lösning även i Stockholm. Utskottet har dock under inga förhållanden velat vara med om att gå längre än vad Kungl. Maj:t har föreslagit, således att bidrag skall utgå ifrån den 1 januari 1951.

Jag ber med dessa korta ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! I anledning av herr Mårtenssons anförande vill jag endast erinra därom, att i fråga om den kategoriklyvning som ligger till grund för folktandvårdsplanen

i Stockholm har icke någon som helst meningsskiljaktighet yppats bland de sakkunniga myndigheterna, icke hos medicinalstyrelsen, icke hos tandläkarhögskolan, ej heller hos Kungl. Maj:t. Motsatsen skulle nämligen, herr talman, innebära — jag ber att få erinra därom — att ett fullständigt utbyggande av folktandvården i Stockholm skulle absorbera ett så stort antal tandläkare — bortsett från om det nu över huvud taget vore möjligt att få alla nyutbildade tandläkare att bosätta sig i Stockholm — att det över huvud taget inte bleve några tandläkare kvar för de övriga delarna av landet. Det vore helt enkelt i nuvarande läge en orimlighet. Det är inte heller detta frågan har gällt, utan det har helt enkelt rört sig om den av Stockholms stad oförskyllda förseningen i behandlingen av statsbidragsfrågan genom de uttänjda förhandlingarna med tandläkarhögskolan. Jag konstaterar att min ärade vän herr Mårtensson har förbigått denna omständighet i sitt inlägg.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Herr Larsson i Stockholm gör gällande, att om folktandvårdsfrågan i Stockholm skulle lösas i sin helhet, så komme detta att absorbera ett så stort antal tandläkare, att det knappast bleve några tandläkare över för den övriga delen av landet. Ja, då kan man ju draga den slutsatsen, att Stockholm har visat sitt vänliga ansikte gentemot den övriga delen av landet. Men, herr Larsson i Stockholm, det förhåller sig på det sättet, att det inte heller inom landstingsområdena finns tillräckligt med tandläkare, utan även där råder stor brist. Och jag förmodar att det får finnas ett sådant samarbete mellan storstäderna och landet i övrigt, att tandläkarna fördelas efter så rättvisa grunder som möjligt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND: Herr talman! Regeln är ju att statsbidrag till folktand-

Plan för folktandvården i Stockholms stad.

vård skall utgå först sedan plan har blivit i vederbörlig ordning fastställd. I enlighet härmed skulle Stockholms stad inte ha varit berättigad till statsbidragens för år 1951. Från den regeln har emellertid Kungl. Maj:t ävensom utskottet gjort ett avsteg till förmån för Stockholms stad. Man har sagt, att vi bestämma tidpunkten på det sättet, att när ärendet föreligger i det skick, att plan skulle kunna fastställas, därest man inte med hänsyn till de säregna förhållandena i Stockholm behövt understå frågan riksdagens prövning, skall fastställelse anses hava ägt rum och statsbidraget utgå från nämnda tidpunkt. På så sätt har man kommit fram till att föreslå statsbidrag för 1951 med frågående av den generella regeln, som säger att fastställelse skall vara meddelad. Det är enligt min mening inte något godtyckligt betraktelsesätt, utan man har vid den avvägning, som man har måst göra, nått fram till en lycklig ståndpunkt.

Motionärerna och reservanterna vilja ju i fråga om retroaktiviteten gå längre. Man vill bygga på ingivandet av en plan från stadens sida och säger att, eftersom den kom in redan under 1949, borde statsbidrag få utgå fr. o. m. 1950. Emellertid förhåller det sig ju på det sättet, att den plan, som kom in 1949, inte var möjlig att fastställa, därför att det saknades ett väsentligt element i den. Den tog nämligen inte hänsyn till tandläkarutbildningen i Stockholm, och från Kungl. Maj:ts sida har det varit ett avgörande villkor, att man har kunnat komma till resultat på den punkten, för att statsbidrag över huvud taget skulle kunna lämnas.

Det är naturligtvis svårt att avgöra vems skulden är till att förhandlingarna drogo ut så långt på tiden, att man först på sommaren 1950 nådde principiell enighet. Men såvitt jag är rätt underrättad har det främst berott därpå, att staden till en början alls inte var intresserad av detta projekt och

först så småningom kom till den uppfattningen, att det var nödvändigt att lösa även tandutbildningsfrågans speciella detaljer i detta sammanhang. Jag har alltså den uppfattningen, att den eftergift ifrån den formella tillämpningen, som har blivit gjord i propositionen, innebär en ganska lämplig avvägning av retroaktivitetsspörsmålet och att det alltså inte finns skäl för att gå längre tillbaka i tiden än vad som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Herr LARSSON i Stockholm: Herr talman! Jag är herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet tacksam för den vänlighet han har visat, då han tolkat statsbidraget för 1951 såsom en särskild vänlighet mot Stockholms stad, och jag måste lyckönska den kommun, som jag här företräder, för att inte behandlingen av de statliga myndigheterna dragit ännu längre ut på tiden, så att vi hade mistat ytterligare ett års statsbidrag.

Den för bedömande av skäligheten i min ståndpunkt avgörande omständigheten är ju, att vi ha antagit folktandvårdsplan i februari 1949 och att utan stadens förvällande behandlingen av denna folktandvårdsplan har tagit så lång tid, att frågan inte kommer upp till behandling hos riksdagen, som den måste underställas, förrän denna dag i november 1951. För tillrättaläggande av bilden av dessa förhandlingar vill jag erinra om vad jag här redan sagt, nämligen att staden i sitt första beslut uttryckligen förklarade sig villig att gå med på ett samarbete med tandläkarinstitutet för att tillgodose undervisningens intressen, och att denna stadens förklaring liksom folktandvårdsplanen i sitt ursprungliga skick inte innehöll detaljerade bestämmelser om detta samarbete har tillkommit i nära samråd med och med godkännande av medicinalstyrelsen. Det torde alltså, herr talman, vara ganska svårt att

Tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.

säga, att det är staden, som har vållat detta långa dröjsmål. Jag kan, herr talman, inte finna, att vad herr inrikesministern här anfört på något sätt vederlägger skäligheten och billigheten i den uppfattning, som jag här har utvecklat.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman: Herr Larsson i Stockholm gjorde gällande, att ärendet blivit fördröjt utan stadens förvållande. Jag har en motsatt mening, naturligtvis grundad på de informationer, som jag har erhållit i fråga om förhandlingarnas gång. De informationerna gå nämligen ut på att staden till en början inte alls ville vara med om att högskolan skulle bli centraltandpoliklinik och att man först efter segslitna förhandlingar på sommaren 1950 kunde komma fram till principiell överenskommelse — märk *principiell* överenskommelse, inte detaljutformning — om att tandläkarhögskolan skulle upptagas i folktandvårdsplanen.

Herr **LARSSON** i Stockholm: Herr talman! Uppgiften att staden principiellt inte skulle velat vara med om en överenskommelse vederlägges av de tryckta handlingarna i ärendet, enligt vilka staden från början och länge — både 1948 och 1949 — har avgivit förklaringar av den innebörden, att staden vore med på en överenskommelse. De omständigheter som sedermera blevo föremål för förhandlingar ha naturligtvis blivit bedömda med hänsyn till olika intressen — det har jag här tidigare utvecklat. Jag finner det fullkomligt befogat, att staden därvid också företräder patienternas intresse att på tandläkarinstitutet få en fullgod tandvård. Det är för stadens del ingenting att skämmas för, och det böra vi inte straffas för på det sätt, som den kungl. propositionen avser.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av väckta motioner om framläggande av förslag om en tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Söderquist* och *Axel Andersson* (I: 130) samt den andra inom andra kammaren av herr *Wedén m. fl.* (II: 170), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att Kungl. Maj:t för 1952 års riksdag måtte med ledning av redan gjorda utredningar och eventuellt erforderliga ytterligare sådana framlägga förslag om en tioårsplan för upprustning av eftersatta vårdområden i enlighet med i motionerna angivna synpunkter.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 130 och II: 170 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Söderquist*, *Wedén* och *Larsson* i Stockholm.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **WEDÉN**: Herr talman! De förhållanden, som ha föranlett den motion, som behandlas i förevarande statsutskottsutlåtande, ha ju varit av två slag: dels det ofrånkomliga faktum, att vi ha mycket viktiga sociala vårdområden, som bestämt måste betecknas som eftersatta, dels den omständigheten, att det allmänna ekonomiska läget anses böra orsaka en viss återhållsamhet vad beträffar socialpolitikens vidare utveck-

Tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.

ling. Jag är angelägen att understryka, att återhållsamheten betingas av det allmänna ekonomiska läget och arbetsmarknadsläget och inte i första hand av det rent statsfinansiella läget, som ju ingalunda är dåligt.

Vi ha varit oroliga för att utvecklingen — trots allt som talats och även hittills åtgjorts på olika sätt — skulle bli sådan, att dessa eftersatta sociala vårdområden även under en relativt lång framtid skulle förbli eftersatta. Vi ha menat, att det verkligen föreligger behov av en noggrannare planering av hur de tillgängliga begränsade resurserna i fråga om t. ex. kvalificerad personal och byggnadsmöjligheter skola sättas in för att man här skall kunna uppnå en förbättring.

Jag har nog för min del svårt att komma ifrån den uppfattningen, att utskottet inte riktigt varit berett att visa förståelse för motionens egentliga syfte. Utskottet räknar i sitt utlåtande upp en rad av beslut, som redan fattats, och utredningar, som ha avslutats eller som äro i gång. Man får därav det intrycket att utskottet anser, att statsmakterna därmed ha gjort allt som rimligen kan göras.

Emellertid ha vi i första hand inte velat ha fram nya utredningar och nya förslag. Det förhåller sig ju så — och det äro vi väl medvetna om — att man i dessa fall i mycket stor utsträckning vet vad man vill och bör göra men har svårigheter när det gäller hur man skall göra det, när det gäller att föra ut projekten i praktiken.

Vad vi ha velat ha är — det tror jag måste rätt klart framgå av motionen — en plan för en samordning av verkställighetsåtgärderna. En sådan plan tror jag skulle kunna garantera, att de eftersatta vårdområdena inte komma ytterligare på efterkälken. Det är ju mycket viktiga områden det rör sig om. Vi ha särskilt nämnt sinnessjukvården, den psykiska barna- och ungdomsvården, alkoholistvården och fångvården, men

det är klart, att det kan finnas ytterligare ett eller annat område, som också med skäl kan räknas till de eftersatta. Just med hänsyn till de begränsade resurserna och de begränsade tillgångarna, framför allt på kvalificerad personal och möjligheter att bygga, gäller det att få en plan för verkställighetsåtgärderna som kan medföra att de eftersatta områdena ej komma ytterligare efter. Det är ju ändå av en mycket stor betydelse, när man här på en serie av viktiga fält är ställd under knapphetens kalla stjärna, att det i tillfredsställande utsträckning blir klargjort, vad som är det absolut nödvändigaste inom socialvården i vidaste bemärkelse och verkligen i första hand måste genomföras och vad som är något mindre angeläget och därför kan komma i andra rummet. Det är denna avvägning framför allt mellan det oundgängligen nödvändiga och det något mindre angelägna, som vi ha velat framhålla såsom viktig, därför att vi varit förvisade om att därest man får till stånd en samordning och planläggning av verkställighetsåtgärderna med hänsyn därtill, så kommer detta att innebära, att man på de hittills eftersatta områdena i raskare takt kan ta igen vad man har förlorat.

Det gäller här nämligen avvägningen mellan de eftersatta vårdområdena å ena sidan och å andra sidan hela den övriga socialvården. Och naturligtvis också en planering av tillgången på och utbildningen av arbetskraft, så att man kan vara något så när förvissad om att det, när man börjar verkställa de åtgärder, som i så stor utsträckning på en del av dessa områden redan äro kartlagda och planerade, i erforderlig utsträckning skall finnas den personal som behövs och de möjligheter att bygga, som krävas. Naturligtvis ha vi varit medvetna om att regeringen alltid försöker åstadkomma en sådan samordning. Men att det oaktat detta uppstått verkligen eftersatta sociala vård-

Tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.

områden i så markerad utsträckning, som varit fallet, visar ju, att denna samordning inom regeringen hittills inte fungerat så väl som varit önskvärt. Det är naturligt att en minister med stor auktoritet och pondus har lättare än andra ministrar att vinna gehör för åtgärder inom sitt ansvarsområde. Jag skall gärna erkänna, att jag här framför allt tänker på förre socialministern och på de i de allra flesta fall så utomordentligt värdefulla åtgärder, som han genomförde. Men därför skall man inte glömma bort att det varit en del saker, som ha kommit i skymundan, och att t. ex. inrikesministern och justitieministern tydligen inte haft lika lätt att hävda anspråken från de eftersatta vårdområden, som ha legat och fortfarande ligga inom deras ansvarsdomäner.

LO har nyligen i ett uttalande om de stora allmänekonomiska problemen för sin del tryckt på behovet av en samordningsminister. I det här berörda sammanhanget vill jag säga, att jag tror det vore lyckligt om socialministern, inrikesministern och justitieministern inbördes kunde komma överens om vem av dem som bör upphöja sig till samordningsminister i syfte att lösa de eftersatta vårdområdenas problem och avvåga deras behov inbördes och gentemot andra vårdområden. Utskottets majoritet synes lita på att något sådant skall ske, och utskottet avvisar, om än med viss tveksamhet — i varje fall tycks utskottets skrivning antyda det — tanken på att riksdagen här skulle behöva göra en särskild påstötning om behovet av en samordningsplan för upprustningen av de eftersatta sociala vårdområdena.

Jag vill gärna dela den förhoppning, som ligger bakom utskottets ställningstagande, men jag kan inte vara fullt lika optimistisk som utskottet. Jag tror inte det vore ur vägen om riksdagen här sade någonting. Utskottets motive-ring för att gå emot tanken på en lång-

siktig samordningsplanering är inte fullt bärande. Utskottet säger nämligen, att det kan innebära risker att fastlåsa dessa saker i en plan, eftersom regeringen kan komma att känna sig bunden av den och därför inte, på det sätt som regeringen annars skulle göra, kan ta hänsyn till nya vetenskapliga framsteg och ändrade ekonomiska förutsättningar. Jag måste emellertid säga, att ehuru de senaste åren ha uppvisat en del exempel på misslyckad planhushållning i olika avseenden, så har åtminstone jag för min del ändå varit av den uppfattningen att det är bättre med en planerad hushållning med väl planlagda åtgärder än att inte ha någon planering alls. Jag trodde inte att mistroendet i det fallet skulle vara så starkt, företrädesvis inom utskottets tredje avdelning. Om man lägger upp en plan och om det sedan visar sig att nya vetenskapliga framsteg göras — vilket naturligtvis kommer att ske och att de ekonomiska förutsättningarna ändras — så hade jag för min del varit beredd att hysa så stor tillit till Kungl. Maj:ts regering och till majoriteten i riksdagen, att jag hellre skulle ha sett att vi ha en samordningsplan, som man på ett vettigt sätt kunde ändra allt eftersom förutsättningarna ändrades, än att vi inte ha någon plan alls.

Herr talman! På de grunder jag här anfört ber jag att få yrka bifall till motion II: 170.

Fru ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Jag tar inte ställning till motionens förslag om en tioårsplan för eftersatta vårdområden, men det var en sak i den föregående ärade talarens redogörelse, som kom mig att begära ordet. Herr Wedén sade, att det är mycket angeläget att en samordning av verkställighetsåtgärderna kommer till stånd. Jag vet inte om detta är möjligt, men det finns i alla fall en samordning, som kan genomföras ganska lätt och

Tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.

som utan tvivel skulle vara av stort värde, nämligen den som ett samarbetsorgan för ett gemensamt utnyttjande av tillgängliga vårdresurser skulle kunna skapa. Som det nu är kan det hända, att man har platsbrist på en statlig anstalt, medan man samtidigt på en annan har ett sådant överflöd på lediga platser, att man rent av gör sig av med anstalten därför att man inte får det klientel, som man räknat med.

Det händer nu att justitiedepartementet och dess ämbetsverk ha anstalter, om vilkas existens socialdepartementet och inrikesdepartementet och deras ämbetsverk icke tyckas ha någon som helst vetskaper. Detta är icke någon planmässig användning av de anstalter och vårdresurser, som redan finnas. De skulle kunna utnyttjas bättre utan att man behöver vidtaga några stora organisationsåtgärder.

Jag tror att det skulle vara till stor nytta, om vi hade ett sådant samarbetsorgan inom departementen och ämbetsverken, att vi verkligen kunna utnyttja de anstalter och resurser, som vi redan förfoga över. Det finns goda rationaliseringsmöjligheter där, som skulle kunna ge bra resultat utan några stora kostnader.

Herr **MÄRTENSSON** i Uddevalla: Herr talman! Herr Wedén gjorde bl. a. gällande, att utskottet inte har visat motionärerna det tillmötesgående, som deras förslag förtjänat. Men om man tar del av utskottets förslag och den utredning som utskottet har gjort, så tror jag ändå man måste erkänna, att utskottet har lagt ned ett ganska omfattande arbete på att få samtliga de frågor belysta, som upptagas i motionen. Utskottet har också visat motionärernas yrkanden ett ganska stort tillmötesgående.

Herr Wedén framhöll vidare, att man borde utreda personalbehovet och personalfördelningen inom de olika vård-

områdena och vid vårdanstalterna. Jag vill då erinra om att 1949 års arbetskraftsutredning enligt sina direktiv har att bilda sig en uppfattning om hur stor del av landets arbetskraftsresurser som under de närmaste åren under olika förutsättningar kan beräknas bli tagen i anspråk på skilda områden av den offentliga verksamheten, däribland hälso- och sjukvården. Jag tror att denna utredning kommer att beröra samtliga de personalproblem, som innefattas i motionen.

Jag kan vidare nämna, att det inom fångvården pågår en utredning, som bl. a. har till uppgift att fastställa personalbehovet samt utreda personalens utbildningsmöjligheter o. s. v. Även på det området förekommer det alltså utredningar av stor omfattning.

Jag skall inte här närmare ingå på de olika punkterna i utskottets utlåtande, vilket som jag förut sade belyser de frågor, som beröras i motionen. En del av dessa frågor äro under utredning, och en del har riksdagen redan fattat beslut om och fastställt utbyggnadsplaner för.

Vad beträffar den tioårsplan för utbyggnad av eftersatta vårdområden, som motionärerna föreslå, framhåller utskottet bl. a.:

»Även därutinnan är utskottet ense med motionärerna, att en noggrann planläggning och en noggrann avvägning mellan de olika vårdformerna måste föregå de erforderliga reformerna. Däremot kan utskottet icke helt dela motionärernas tro på värdet av tioårsplaner eller planer avseende annan jämförlig tidrymd.»

Litet längre ned på samma sida i utlåtandet anföres skälen till att utskottet intagit denna ståndpunkt. Vi säga där, att det är meningslöst att på detta område uppgöra sådana planer, som icke kunna fullföljas utan måste brytas sönder eller från vilka väsentliga avvikelser måste göras. Vidare hänvisas till den vetenskapliga forskningen på detta

Tioårsplan för upprustning av eftersatta sociala vårdområden.

område, vilken kan komma med sådana rön, att utvecklingen går betydligt hastigare än vad man räknar med, när man gör upp planerna. Jag har därför svårt att följa herr Wedéns resonemang att utskottet icke har visat motionärerna tillräckligt stort tillmötesgående.

I detta sammanhang vill jag till vederbörande departementschef rikta en enträgen vädjan om att de utbyggnadsplaner som på vissa områden äro fastställda, framför allt på sinnessjukvårdens område, måtte förverkligas snarast möjligt. Om man besöker ett gammalt sinnessjukhus, blir man i många fall beklämd, när man ser under vilka förhållanden de sjuka måste vårdas. Så äro t. ex. de sanitära förhållandena i många fall under all kritik. Här måste man enligt min bestämda uppfattning ta krafttag för att få en ändring till stånd snarast möjligt, och det måste arbetas med kraft och energi för att få de redan fastställda planerna fullföljda för åstadkommande av bättre vårdförhållanden för en stor del av de vårdbehövande i landet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WEDÉN: Herr talman! Jag har icke velat göra gällande att utskottet inte har behandlat vår motion med erforderlig uppmärksamhet. Vad jag tillät mig framhålla var endast, att jag trodde att utskottet, och i synnerhet dess tredje avdelning, i någon mån hade missförstått motionens syfte.

Det är alldeles riktigt som herr Mårtensson i Uddevalla här sade, att vi t. ex. för sinnessjukvården ha en långtidsplan. Vi ha vissa planer även på andra områden. Men vad vi däremot icke ha, herr Mårtensson, är en samordningsplan för hur man skall avväga resurserna, så att de nödvändigaste åtgärderna verkligen komma först till utförande och de mindre nödvändiga sättas i efterhand. Det går inte att lägga upp stora

program för det ena eller det andra eller tredje området separat och sedan hoppas på att kunna klara sig genom att vidtaga en samordning från dag till dag. Jag tror det är lika nödvändigt att göra upp en samordningsplan på lång sikt som att göra upp planer på lång sikt för de olika vårdområdena vart för sig.

Sedan är jag mycket tacksam för den vädjan om förbättrade förhållanden för speciellt sinnessjukvården, som herr Mårtensson i slutet av sitt anförande riktade till departementschefen. Men jag vill samtidigt framhålla, att just denna vädjan ställer syftet med vår motion i blyxtbelysning. Vi ha nämligen velat säkra just en större effektivitet i åtgärderna. Det räcker ej att man tid efter annan ensidigt inriktar uppmärksamheten på en punkt och kanske sedan mer eller mindre ensidigt flyttar över denna på en annan punkt på de eftersatta vårdområdena. På det sättet när man en mindre effektivitet. Samordningsproblemet måste lösas.

Jag tycker att det skulle ha legat större eftertryck bakom denna herr Mårtenssons vädjan, om hans goda vilja också hade tagit sig uttryck i en strävan inom utskottet att från riksdagens sida få ett positivt ställningstagande till själva samordningsproblemet till stånd.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Jag hänvisade i mitt första anförande till vad utskottet skrivit i fråga om samordningen mellan de olika vårdområdena, och jag anser att utskottets skrivning är ganska positiv. Det kan inte vara lämpligt att tillsätta en särskild utredning för samordningen av de olika åtgärderna på detta område förrän vi få se resultatet av de undersökningar, som för närvarande göras av 1949 års arbetskraftutredning. När denna utredning blir klar med sitt arbete och när vi då få de olika vårdområdenas samlade personalbehov kartlagda,

Interpellation ang. prövningen av intygsgivares tillförlitlighet vid ansökan om vapenfri värnpliktstjänstgöring.

då anser jag tiden vara inne att åstadkomma en samordning och en fördelning av personalen.

Jag undrar också om inte en sådan fördelning och samordning kan företagas av Kungl. Maj:t utan någon mera omfattande utredning.

Herr WEDÉN: Herr talman! Jag tror inte heller att det är omöjligt att en sådan samordning kan företagas av Kungl. Maj:t, men jag tror inte det är nödvändigt att vänta med den till dess man har fått en sådan fullständig kartläggning av behoven inom de olika vårdområdena, som herr Mårtensson här talade om. Tvärtom är det hög tid att verkligen gripa sig an med denna sak. Tillståndet är nämligen sådant på dessa områden, att en samordning är i högsta grad nödvändig.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertygelse ja besvarad. Herr Wedén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 185, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom

uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, med anledning av väckta motioner om införande av proportionellt valsätt vid landstingens val av ledamöter och suppleanter i hushållningssällskapens förvaltningsutskott; och

nr 44, med anledning av väckta motioner om fraktlindring för färsk frukt till Norrland.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Interpellation ang. prövningen av intygsgivares tillförlitlighet vid ansökan om vapenfri värnpliktstjänstgöring.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr GUSTAFSSON i Borås, som yttrade: Herr talman! Enligt lagen av den 26 mars 1943 givas svenska medborgare rätt att befrias från militärtjänst med vapnens bruk, om allvarliga samvetsbetänkligheter föreligga. Lagen torde få anses vara en konsekvens av grundlagen, regeringsformen § 16, om att Konungen äger ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Denna respekt för samvetets frihet är värdig en kulturstat, som vill värna om frihet och människovärde samt om personlighetens integritet.

Ansökan om vapenfri värnpliktstjänstgöring skall tillställas Konungen, som beslutar i ärendet. Den som inlämnar ansökan skall genom intyg och handlingar styrka »att bruk av vapen mot annan skulle för honom medföra djup samvetsnöd», och dessa intyg skola medsändas ansökan enligt Kungl. Maj:ts kun-

Interpellation ang. prövningen av intygsgivares tillförlitlighet vid ansökan om vapenfri värnpliktstjänstgöring.

görelse nr 122 av år 1943, § 1 mom. 3. Genom intyg från vederbörande polismyndighet eller dylik samt intyg från två trovärdiga personer, vilka länge känt sökanden och bildat sig en personlig uppfattning om hans ärlighet, skall den sökande kunna dokumentera sin ansökan om att lagen om vapenfria värnpliktiga är på honom tillämplig. Under omständigheternas tryck tillkom dessutom under beredskapstiden ett Kungl. Maj:ts förordnande om särskilda utredningsmän, vilka genom individuell och muntlig prövning skulle utröna halten av den samvetsömmes vägran att fullgöra vanlig värnpliktstjänstgöring. Utredningsmän tillsätts av Kungl. Maj:t, och utlåtande från vederbörande skall bifogas ansökningshandlingarna. Dessa i lagen stadgade intyg anses nu tydligen inte vara till fyllest. Under årets stora repetitionsövningar har tillströmningen av ansökningar om vapenfri tjänst starkt ökat, och detta synes ha haft till följd att försvarsmyndigheterna intagit en mera restriktiv hållning. Eftervägrare, d. v. s. sådana som fullgjort sin värnpliktstjänstgöring i vanlig ordning, ha i stor utsträckning fått avslag på sina ansökningar.

Det bör sägas, att de militära myndigheterna ha anledning att underkasta ansökningar angående vapenfri värnpliktstjänstgöring en ingående prövning. I all synnerhet gäller detta de ansökningar, som inkomma från inskrivna värnpliktiga, vilka utbildats i vapentjänst. Det ligger i allas intresse att inga möjligheter till simulation förefinnas.

Sedan detta sagts, framstår det likväl som högst allvarligt att den som styrkt sin ansökan med alla de handlingar, som lagen anbefaller, likväl får avslag och som en följd härav, då han vidhåller sin vägran, blir dömd till fängelsestraff. Därtill kommer, att den som vid äldre år åberopar samvetsbetänkligheter mot militärtjänst med vapens bruk även kan sägas ha förhållandevis större möj-

ligheter till en mera objektiv syn på frågan än vad fallet är med värnpliktiga i inskrivningsåldern.

Det torde få anses riktigt att lagstiftaren inte har utgått från ett visst maximalt antal vapenvägrare per år, vilkas samvetsnöd skulle accepteras, varefter de övriga, som i sin begäran bygga på lika sakliga grunder, skola nekas. Ej heller kan det vara förenligt med lagens mening att oförvitliga, samvetsgranna och till fosterlandet positivt inställda personer — jag räknar inte här med sådana personer, för vilka staten som organisation är av ondo — skola ådömas fängelsestraff.

Andra lagutskottet hade år 1945 att behandla en motion med förslag om att en av Konungen utsedd nämnd skulle pröva och bedöma ärenden av det slag det här gäller. Utskottet säger dock i sitt utlåtande: »De upplysningar utskottet inhämtat om hur behandlingen av förevarande ärenden utvecklats sig efter ikraftträdandet av 1943 års lag ha bragt utskottet den uppfattningen att den nuvarande ordningen fungerat tillfredsställande och bör kunna omfattas med förtroende.» (Andra lagutskottets utlåtande nr 9/1945.)

De militära myndigheterna synas dock nu icke kunna dela andra lagutskottets mening i detta avseende.

Det måste betraktas som anmärkningsvärt att en person, som styrkt sin ansökan med alla de handlingar, som lagen stadgar, likväl utan att få veta skälen får sin ansökan avslagen och — då han vidhåller sin vägran, därmed bevisande att han verkligen hyser allvarliga samvetsbetänkligheter — ådömes fängelsestraff.

Även för den som långt ifrån delar de samvetsömmas syn på relationen mellan kristendom och militär vapentjänst är väl denna fråga ur principiell och ur samvetsfrihetssynpunkt av synnerligen allvarlig art.

Med ledning av ovan relaterade för-

Interpellation ang. prövningen av intygsgivares tillförlitlighet vid ansökan om vapenfri värnpliktstjänstgöring.

hållanden anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att nuvarande prövning av intygsgivares tillförlitlighet vid ansökan om vapenfri värnpliktstjänstgöring är till fyllest? Om så är fallet, varpå beror det då att vissa ansökningar avslås, fastän de verifierats på det sätt lagen föreskriver?

2. Om statsrådet anser intygsförfarandet otillfredsställande, vill då statsrådet medverka till inrättandet av en särskild appellationsnämnd eller liknande organ med uppgift att pröva ansökans och intygens tillförlitlighet?

3. Anser sig statsrådet kunna medverka till att sökande, som fått sin ansökan avslagen men inkommer med förnyad ansökan, ej ådömes fängelsestraff under mellantiden eller i avvaktan på Kungl. Maj:ts utslag på denna andra anhållan?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:
Riksdagsman N. O. Jönsson är på

grund av ischias oförmögen till arbete fr. o. m. 13/11 1951 i minst 8 dagar.

Östersund 13/11 1951.

J. Eriksson.

Kammaren beviljade herr Jönsson i Rossbol ledighet från riksdagsgörömlen från och med den 13 innevarande november tills vidare.

§ 13.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, med förslag till lag om investeringskonto för skog, m. m., nämligen:

nr 678 av herr *Fröderberg*;

nr 679 av herr *Widén*;

nr 680 av herr *Senander m. fl.*; och

nr 681 av herr *Hjalmarson m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.16 em.

In fidem
Gunnar Britth.